

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Erika Zimprich

GEPOLITIKA RUSIJE I KINE U 21. STOLJEĆU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujn 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

GEOPOLITIKA RUSIJE I KINE U 21. STOLJEĆU

Studentica: Erika Zimprich

Mentorica: doc. dr. sc. Jelena Jurišić

Zagreb, rujan 2017.

Zahvale

Beskrajno sam zahvalna svojoj obitelji bez koje moje studiranje ne bi bilo izvedivo. Puno hvala mojim curama koje su mi uljepšale studentske dane – Mia, Marija, Ivona, najbolje ste! Hvala najboljem dečku za ljubav i strpljenje u trenucima kad mi je to najviše trebalo.

Jeleni Jurišić, najboljoj profesorici i mojoj mentorici, veliko hvala za sve preneseno znanje i najbolje kolegije, Vi ste probudili moj interes za geopolitikom.

Ovaj rad posvećujem roditeljima koji su mi omogućili studiranje i bolji život.

Sadržaj

Sažetak.....	3
Abstract.....	4
1. UVOD	5
1.1. Predmet rada	5
1.2. Ciljevi rada.....	6
1.3. Znanstveno-istraživačke metode.....	7
1.4. Pregled literature	7
1.5. Struktura rada.....	8
2. EKONOMIJA RUSIJE I KINE.....	10
2.1. Ruska ekonomija.....	11
2.2. Kineska ekonomija.....	13
2.3. Važnost rusko-kineskog savezništva.....	15
3. RUSKO-KINESKI ODNOSI	17
3.1. Strateško partnerstvo	17
3.2. Geopolitika Rusije i Kine u 21. stoljeću.....	20
3.3. Šangajska organizacija za suradnju.....	23
3.4. BRICS	26
3.5. Partnerski odnosi Rusije i Kine.....	30
4. BUDUĆNOST RUSKO-KINESKIH ODNOSA.....	33
4.1. Rusija i Kina ili Sjedinjene Američke Države?	33
4.2. Suradnjom protiv nesuglasica	36
4.3. SCO, BRICS i budućnost svjetskog poretka	38
5. ZAKLJUČAK.....	42
6. POPIS LITERATURE	45
6.1. Popis knjiga i znanstvenih članaka.....	45
6.2. Popis internetskih izvora.....	47

Sažetak

Geopolitika nema jedno, univerzalno značenje. Ona proučava odnose između političke moći i geografskog prostora i upravo je zbog toga postala važna u analizi odnosa između svjetskih sila. Ovaj diplomski rad analizira geopolitičke odnose između Rusije i Kine u 21. stoljeću.

Krajem prošlog stoljeća, točnije 1996. godine, Boris Jeljcin i Jiang Zemin potpisali su „strateško partnerstvo“ između te dvije zemlje – Ruske Federacije i Narodne Republike Kine. Tako su nekadašnje neprijateljice odjednom postale saveznice. Ruski i kineski utjecaj u svijetu sve je veći, te su ove dvije države u mogućnosti izazvati dominaciju Sjedinjenih Američkih Država na međunarodnome planu.

Gospodarski rast Kine u ovom stoljeću pretvara se u najveći strah SAD-a te je Pentagon odlučio povećati svoj agresivni vojni stav prema Kini. Godine 2001. osnovana je Šangajska organizacija za suradnju (SCO) kao protuteža NATO-u. Članice SCO-a su Kina, Rusija, Kazahstan, Tadžikistan, Kirgistan i Uzbekistan. Sad u lipnju bio je održan Šangajski summit u Astani te su Indija i Pakistan postale punopravne članice organizacije. Pod SCO-om Rusija i Kina redovito imaju združene vojne vježbe, a prva takva bila je 2005. godine. Općenito je došlo do euroazijskog povezivanja od Rusije do Kine. Te dvije zemlje povećale su međusobnu trgovinu, a 2008. godine riješile su i sporno granično pitanje. Uvoz oružja iz Rusije u Kinu je velik, a razrađena je i komplementarna energetska strategija: Rusija ima nafte i plina koje Kina želi i treba.

Isto tako, Rusija i Kina imaju zajedničke interese. Neki od njih su suzbijanje terorizma, rješavanje globalnih konflikata te suzbijanje oružja masovnog uništenja. Odnosi između ove dvije države nikad nisu bili bolji. Godine 2009. osnovan je BRIC s ciljem poboljšanja globalne ekonomske situacije. Članice su prvotno bile Brazil, Rusija, Indija i Kina, a od 2010. godine pridružila im se i Južnoafrička Republika te se naziv mijenja u BRICS. Što to znači za svijet i budućnost, kako geopolitike tako i svjetskog poretka, možete pročitati u nastavku ovog diplomskog rada.

Ključne riječi: Rusija, Kina, Geopolitika, međunarodni odnosi, novi svjetski poredak

Abstract

Geopolitics doesn't have one, universal meaning. It studies relations between political power and geographic space and has just become important in analyzing the relationship between world powers. This paper analyzes geopolitical relations between Russia and China in the 21st century.

At the end of the last century, more precisely in 1996, Boris Jeljcin and Jiang Zemin signed a "strategic partnership" between the two countries - the Russian Federation and the People's Republic of China. So the former enemies suddenly became allies. The Russian and Chinese influence in the world is increasing, and these two states are able to challenge the dominance of the United States on an international scale.

China's economic growth in this century is turning into the greatest fear of the United States and the Pentagon decided to increase its aggressive military attitude towards China. In 2001, the Shanghai Cooperation Organization (SCO) was established as a counterbalance to NATO. SCO members are China, Russia, Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan. The Shanghai Summit in Astana was held in June, and India and Pakistan became full-fledged members of the organization. Under SCO, Russia and China regularly have joint military exercises, and the first was in 2005. Generally there has been a Euro-Asian connection from Russia to China. These two countries increased mutual trade, and in 2008 they resolved a controversial border issue. Importing weapons from Russia to China is massive, and a complementary energy strategy has been elaborated: Russia has oil and gas that China wants and needs.

Furthermore, Russia and China share common interests. Some of them are the suppression of terrorism, the resolution of global conflicts and the suppression of weapons of mass destruction. Relationships between these two countries have never been better. In 2009, BRIC was established to improve the global economic situation. The members were originally Brazil, Russia, India and China, and South Africa joined in 2010, and due that change, name changed to BRICS. What this means for the world and the future, of both geopolitics and the world order, you can read in this master thesis.

Key words: Russia, China, Geopolitics, International Relations, New World Order

1. UVOD

Kao što naziv teme govori, u ovom diplomskom radu će ponajviše riječi biti o geopolitičkim odnosima Rusije i Kine. Geopolitika se bavi uzbudljivim pitanjima moći i opasnosti u svjetskim poslovima, a kao takva omogućava pogled u budućnost svjetskih poslova. Iz tog je razloga zanimljiva za proučavanje. Autoru ovog rada geopolitika je postala područje od velikog interesa kroz fakultetsko obrazovanje i upravo su to glavni razlozi zbog kojih se odlučio za proučavanje geopolitičkih odnosa Rusije i Kine.

Do sada su Sjedinjene Američke Države bile iznad svih drugih država no, u 21. stoljeću moglo bi doći do rušenja Američkog primata upravo zbog jačanja, kao i partnerskih odnosa Rusije i Kine. U vrijeme Hladnog rata odnosi između Rusije i SAD-a bili su neprijateljski nastrojeni, a takvi su ostali skoro do danas. Iako je Hladni rat službeno završio, združivanje Rusije i Kine, kao i ostalih azijskih zemalja u jednu ruku podsjeća na hladnoratovsko razdoblje. Raspadom Sovjetskog Saveza 1991. godine Hladni rat službeno je završio te je nastupio period novog svjetskog poretka, kao i američke hegemonije. To je sve bilo krajem 20. stoljeća, a sada u 21. stoljeću sve je izglednije da američki primat postaje sve slabiji i tu na pozornicu stupaju Rusija i Kina kao protuteža tom američkom vodstvu. Upravo prijateljski odnosi Rusije i Kine potakli su zanimanje autora na pisanje ovog diplomskog rada. Što ti odnosi znače za svijet i budućnost, kako geopolitike tako i svjetskog poretka, razrađeno je u ovom radu.

1.1. Predmet rada

Kako Alen Sućeska (2009: 117) objašnjava u svom članku, geopolitika se shvaća kao odnos političke moći i geografskog prostora, a pri tom ukazuje na nastajanje novih centara moći i potencijalno slabljenje starih, te moguće posljedice trenutnih i budućih odnosa koji iz tih odnosa proizlaze. U radu su analizirane moguće posljedice koje proizlaze iz novonastalih odnosa između Rusije i Kine, kao i efekti koje njihovi odnosi imaju na ostatak svijeta.

Geopolitika je postala moguća u trenu kad je postala moguća i globalna dominacija, a upravo jer su otkriveni svi kontinenti svijeta te jer je putovanje među njima postalo moguće. „U tom trenu je postala moguća i politika međukontinentalnih, odnosno, svjetskih razmjera“ (prema: Sućeska, 2009: 116).

Sućeska (2009: 117) objašnjava kako je do kraja 80-ih godina prošlog stoljeća, protuteža Sjedinjenim Američkim Državama bio Sovjetski Savez. Kad je došlo do pada komunizma, bipolarnost svjetske moći prešla je u unipolarnost, a sve na čelu sa SAD-om. No, kako je došlo do razvoja ostatka svijeta ta velika moć SAD-a počela se razrjeđivati. Pojavila su se tri nova sjedišta svjetske moći – Sjeverna Amerika, Europa i Azija. Upravo pojava tih novih sjedišta moći probudila je interes za pisanje ovog diplomskog rada.

Godine 1993., Zbigniew Brzezinski je napisao: “Sjedinjene Američke Države su na vrhuncu” zato što “nemaju suparnika koji bi se mogao mjeriti s njihovom globalnom moći” (Brzezinski, 1994:77). No, danas 24 godine nakon te izjave, situacija je bitno drugačija. Razlika je u tome što SAD u 21. stoljeću nema apsolutni monopol nad ekonomijom svijeta, a samim time i njihova vojna dominacija postala je sve labilnija (prema: Sućeska, 2009: 120).

Istraživanje ove teme je postalo moguće uz proučavanje brojne literature, kako stranih, tako i domaćih zaljubljenika u geopolitiku. U današnje vrijeme dolazi do decentralizacije svjetske političke moći te shodno tome dolazi do stvaranja novih težnji, kao i tenzija (prema: Sućeska, 2009: 128). Sve navedeno je rezultiralo ovim radom, a sa svrhom objašnjenja trenutnog geopolitičkog stanja u svijetu s glavnim naglaskom na Rusiju i Kinu.

1.2. Ciljevi rada

Kao što je spomenuto u uvodu te u predmetu ovog rada, glavni cilj je prikazati geopolitičke odnose Rusije i Kine u 21. stoljeću. Naglasak je stavljen na promjene u svjetskom poretku, na osnutak Šangajske organizacije za suradnju (SCO) kao protuteže NATO-u, te na osnutak BRICS-a s ciljem poboljšanja globalne ekonomske situacije. Glavna zadaća ovog rada je kroz korištenje opsežne literature, kako stranih, tako i domaćih autora, dati odgovor na tri pitanja: *Dolazi li do stvaranja savezništva s ciljem izazivanja Američkog vodstva/primata u ranom 21. stoljeću? Jesu li rusko-kineski odnosi temeljeni samo na zajedničkim interesima? Što osnutak BRICS-a i Šangajske organizacije za suradnju znači za svijet?* Odgovorima na ova pitanja, čitateljima ovog rada će biti predstavljene ključne sastavnice geopolitike 21. stoljeća.

1.3. Znanstveno-istraživačke metode

U radu je za potrebe traženja odgovora na već navedena pitanja korištena *Desk* metoda analize dostupne literature. Korištena literatura uglavnom je pisana na engleskom jeziku te nešto manje na hrvatskom jeziku. Korištena su djela brojnih autora čije su knjige ili znanstveni članci usko vezani uz geopolitiku Rusije i Kine, kao i autora kod kojih je iskorišten samo neki manji dio koji je pomogao u oblikovanju vlastitih misli i zaključaka autora ovog rada.

1.4. Pregled literature

Početkom 21. stoljeća, Rusija i Kina su se pretvorile u države koje imaju jako veliku ulogu u čitavom svijetu. Iz toga je proizašao interes mnogih autora da se bave upravo odnosima tih dviju zemalja. Nekoliko autora pomoglo je oblikovati ovaj rad, a njihovi zaključci vezani uz geopolitiku, kako u 21. stoljeću, tako i Rusije i Kine, pomogli su autoru ovog rada u formiranju vlastitog zaključka.

U današnjem svijetu literatura vezana uz geopolitiku uistinu je dostupna i mnogobrojna. Upravo iz tog razloga bilo je komplicirano pronaći literaturu vezanu uz specifične odnose između Rusije i Kine.

Knjiga *Uništite Kinu: Što Washington čini da obuzda kineski utjecaj u svijetu*, Fredericka Williama Engdahla, uvelike je pridonijela pisanju ovog rada. Engdahl u toj knjizi piše o Kini te o razvitku te zemlje, što uvelike otežava trenutno stanje Sjedinjenih Američkih Država u svijetu. Unutar knjige se nalaze mnogobrojne informacije o samoj Kini, vezane uz njenu ekonomiju, uvoz i izvoz, partnerske odnose, itd. Autor rada je od F. Williama Engdahla pročitao i *Stoljeće rata: Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak, Stoljeće rata 2: Tajni geopolitički plan američke Vlade*. Iako je usmjeren primarno na SAD, Engdahl spominje mnogobrojne informacije koje su uspješno iskorištene u ovom radu.

Isto tako, jednu od važnijih knjiga za ovaj rad, napisao je Bobo Lo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the new geopolitics*. Ovaj autor se bavi ruskom vanjskom politikom, a u ovoj knjizi piše upravo o rusko-kineskim odnosima u 21. stoljeću te o tome kako njihovi odnosi oblikuju novu geopolitiku. Od velike je važnosti bio dio u kojem piše o Šangajskoj organizaciji za suradnju, ulozi Rusije i Kine u samoj organizaciji te o njihovom strateškom partnerstvu.

Alexander Lukin napisao je izvrstan članak na temu Šangajske organizacije za suradnju i o tome kako vidi njeno djelovanje u budućnosti. Osim toga, u radu je iskorišteno još nekoliko znanstveno-istraživačkih radova. Alen Sućeska pisao je o geopolitici u 21. stoljeću te o promjeni u svjetskom poretku, Lowell Dittmer je pisao o kinesko-ruskom partnerstvu, Petar Kurečić pak se bavio globalnim međunarodnim i geopolitičkim odnosima te novim svjetskim poretkom. Uz sve navedene, korištena su dijela mnogih drugih autora, a potpuni popis literature se nalazi u posljednjem poglavlju ovog rada.

1.5. Struktura rada

Ovaj rad je podijeljen u 6 poglavlja s nekoliko potpoglavlja. U njima se nalaze informacije vezane uz geopolitiku Rusije i Kine, kao i uz novi svjetski poredak koji se formira u 21. stoljeću.

Prvo, ujedno i uvodno poglavlje, sadržava informacije poput teme i predmeta rada, ciljeva i istraživačkih pitanja kao i znanstveno-istraživačke metode korištene u ovom radu. Isto tako, naveden je i okvirni popis korištene literature kao i struktura rada kako bi čitatelj mogao predočiti o čemu će biti riječi u nastavku rada.

Drugo poglavlje je nazvano „Rusija i Kina“, a u njemu je naglasak stavljen na geopolitičku važnost Rusije i Kine kao dvije sile koje trenutno oblikuju novi svjetski poredak. Odnosno, velika je pažnja posvećena ekonomiji tih država. Isto tako, nakon tog poglavlja čitatelji će uvidjeti važnost rusko-kineskog savezništva u budućnosti. To poglavlje je podijeljeno u tri potpoglavlja koja su usmjerena na politički, ekonomski i geopolitički utjecaj Rusije i Kine u svijetu.

Treće poglavlje „Rusko-kineski odnosi“ sadrži brojne informacije o važnosti tih odnosa u budućem svjetskom poretku. U nastavku slijedi pet potpoglavlja u kojima su obrađene teme poput rusko-kineskog strateškog partnerstva, njihovih geopolitičkih odnosa u 21. stoljeću, odnosa unutar Šangajske organizacije za suradnju, statusa kao država s rastućim ekonomijama, tzv. BRICS-a i na kraju kako je sve navedeno utjecalo na partnerske odnose između Rusije i Kine.

Nakon trećeg poglavlja, autor ovog rada je postavio tri pitanja na koja je pokušao dati odgovor. Pitanja glase: *Dolazi li do stvaranja savezništva s ciljem izazivanja Američkog*

vodstva/primata u ranom 21. stoljeću? Jesu li rusko-kineski odnosi temeljeni samo na zajedničkim interesima? Što osnutak BRICS-a i Šangajske organizacije za suradnju znači za svijet? Ovdje su uz stavove nekolicine autora istaknuti i komentari samog autora ovog rada. Sve to navedeno je uvelike pomoglo autoru rada u formiranju vlastitog zaključka.

Zaključak je svojevrsni komentar autora na sve navedeno u ovom diplomskom radu, te je istaknuto sve do tad navedeno, zajedno s zaključnim razmatranjima o novom svjetskom poretku koji više nije predvođen Sjedinjenim Američkim Državama, već Rusijom i Kinom te ostalim moćnim državama. Šesto poglavlje posvećeno je popisu korištene literature bez koje ovaj rad ne bi bilo izvedivo za napisati.

2. EKONOMIJA RUSIJE I KINE

U ovom će poglavlju biti prikazano zašto su Rusija i Kina geopolitički važne i jake, a samim time će se istaknuti važnost njihovog saveza. Živimo u svijetu u kojem je još uvijek prisutna podjela na zemlje Istoka i Zapada, a malo tko shvaća da u budućnosti to više neće biti važno. Svijet je naviknut na takvo stanje stvari, sa Sjedinjenim Američkim Državama iznad svih gdje malo tko može izazvati njihovu ulogu u svjetskim odnosima.

Međutim, Rusija je država koja ima najveće rezerve prirodnog plina u svijetu i šesta je u svijetu po rezervama nafte. Uz naftu i plin Rusija je veliki izvoznik ugljena. Prema izvještaju Stockholmskog međunarodnog instituta za istraživanje mira, u proteklih pet godina Rusija je poslije SAD-a bila najveći izvoznik oružja – izvezla je 23% ukupnog izvezenog oružja u svijetu.¹ Najveća država izvoznica na svijetu je Kina, a uz rusko-kinesko savezništvo američki primat u svijetu postaje upitan.

Isto tako, Rusija je jedan od vodećih svjetskih proizvođača nafte i prirodnog plina, a također je i vodeći izvoznik metala poput čelika i aluminija. Rusija se možda previše oslanja na izvoz takvih proizvoda te su zato i učestale promjene u globalnim cijenama. Gospodarstvo, koje je u razdoblju od 1998. do 2008. godine imalo prosječni rast od 7% zbog brzog rasta cijena nafte, počelo je stagnirati u narednom razdoblju zbog iscrpljenosti ruske ekonomije.²

Kina razvija dobrosusjedske odnose kako bi učvrstila svoj utjecaj u regiji. Nakon 1989. godine Kina se otvorila inozemnim ulaganjima te je počela težiti članstvu u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Postala je povlašteno tržište za izravna ulaganja američkih i europskih multinacionalnih tvrtki. U zadnjih dvadeset ili više godina rezultati ulaganja zadivljujući su. Današnja je Kina najveća zemlja izvoznica i druga najveća zemlja uvoznica nafte. Godine 1994. Kina je od izvoznice nafte postala njezinom sveopćom svjetskom uvoznicom (prema: Engdahl, 2014: 10-22).

Vladimir Terehov³ smatra kako će upravo 2017. godina biti godina radikalnih promjena u svijetu. Te promjene će utjecati na unutarnju i vanjsku politiku, kao i na ekonomski razvoj

¹ Prema: „Izvozi li Rusija nešto osim nafte i plina?“, <https://hr.rbth.com/economics/79223-izvozi-li-rusija-ne%C5%A1to-osim-nafte-i-plina>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

² Prema: „Economy: Russia“, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/rs.html>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine

³ Prema: V. Terehov (2017) „China is Facing Challenges in 2017“, <https://journal-neo.org/2017/02/05/china-is-facing-challenges-in-2017/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

svih država svijeta. Događaji koji su obilježili svijet u narednih par mjeseci bili su najveći dokaz kako je došlo vrijeme globalnih promjena. Teherov posebnu pažnju pridaje kineskom predsjedniku Xi Jinpingu. Smatra kako 2017. godina predstavlja posebne izazove Kini i njenoj vanjskoj politici koja je uglavnom povezana s neizvjesnošću uzrokovanom vanjskom politikom Sjedinjenih Američkih Država, koja trenutno ima novu administraciju i novog predsjednika Donalda Trumpa.

2.1. Ruska ekonomija

Rusija je prošla kroz mnogobrojne promjene od raspada Sovjetskog saveza. Tako je došlo i do promjena u ruskoj ekonomiji. Ona više nije bila centralno planirana, već je počela biti usmjerena na sustav gospodarstva temeljen na tržištu. Ekonomski rast i reforme stagniraju posljednjih godina, ali ruska ekonomija i dalje je pretežito etatistički usmjerena s velikom koncentracijom bogatih državnih službenika na vlasti. Ekonomske reforme devedesetih godina prošlog stoljeća privatizirale su većinu industrije, s iznimkama u energetskom sektoru, prijevozu, bankarstvu i sektorima vezanim uz obranu. Zaštita imovinskih prava i dalje je slaba, a država se i dalje miješa u slobodni rad privatnog sektora.⁴

Kombinacija padajućih cijena nafte, međunarodnih sankcija i strukturalnih ograničenja, izazvala je veliku recesiju diljem Rusije 2015. godine pri čemu je BDP smanjen za skoro 4 posto. Takvo kretanje je nastavljeno do 2016. godine pri čemu se BDP smanjio za još 0,6 posto. Potpora vlade za supstituciju uvoza u posljednje se vrijeme povećala s ciljem da se potakne na raznolikost ekonomije. Rusija uvelike ovisi o tome kako se kreću cijene na svjetskom tržištu, a Središnja ruska banka procjenjuje da će, ako cijene nafte ostanu ispod 40 američkih dolara po barelu u 2017. godini, rezultat biti pad BDP-a za pet posto⁵.

Sudeći po podacima za 2016. godinu koje je iznio Ruski centar za izvoz, fosilno gorivo igra važnu ulogu u ruskom izvozu. Energenti (tj. nafta i plin, i njihove prerađevine) čine 62% ruskog izvoza i u njemu su daleko veća stavka od svih ostalih proizvoda. Rusija je 2016. godine zaradila 176 milijardi dolara od prodaje fosilnog goriva, a zarada od ukupnog izvoza iznosila je 285 milijardi dolara.⁶

⁴ Prema: „Economy: Russia“, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/rs.html>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine

⁵ Isto.

⁶ Prema: „Izvozi li Rusija nešto osim nafte i plina?“, <https://hr.rbth.com/economics/79223-izvozi-li-rusija-ne%C5%A1to-osim-nafte-i-plina>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

Nafta i plin su dugo godina glavne stavke ruskog izvoza. To ima smisla jer je Rusija država koja ima najveće rezerve prirodnog plina na svijetu i šesta je u svijetu po rezervama nafte. No, to i nije baš dobro. To državu dovodi do osjetljivost na oscilacije cijena nafte i plina. Prema izvještajima Ruskog centra za izvoz, 2016. godine je izvoz pao za 17%, odnosno 58 milijardi dolara, u usporedbi s 2015. godinom. To je bilo uvjetovano naglim padom cijena nafte početkom godine. Cijena nafte je ponovo skočila kada su se zemlje OPEC-a uz slaganje Rusije složile da ograniče proizvodnju nafte. Zbog toga se, po mišljenju stručnjaka, u 2017. godini može očekivati da će prihodi Rusije biti veći. Ali ipak, naftno tržište i dalje nije imuno na oscilacije i nestabilnosti.⁷

Danas raste popularnost alternativnih izvora energije te se postavlja pitanje kako je moguće da se stabilan prosperitet može zasnivati na izvozu fosilnog goriva. No, Vladimir Putin je 2016. godine istaknuo kako je još rano za očekivati kraj ere fosilnog goriva. Rusija zna da je ovisnost o izvozu nafte i plina štetna, ali po mišljenju stručnjaka, teško da će se situacija izmijeniti u narednih desetak godina.⁸

Vlasti u Rusiji najviše nade polažu u izvoz pšenice. Ministar poljoprivrede Aleksandar Tkačov u više navrata je naglasio kako je Rusija tijekom proteklih godina postala jedan od vodećih svjetskih izvoznika pšenice. U protekloj poljoprivrednoj sezoni, od lipnja 2016. do lipnja 2017. godine, Moskva je na svjetska tržišta isporučila 27,1 milijuna tona pšenice. Više od nje je izvezao samo SAD - 28,1 milijun tona.⁹ Isto tako, prema prognozama analitičkog centra Sovékon, ruski poljoprivredni proizvodi mogli bi dostići rekord od 133 milijuna tona. Možemo zaključiti kako Rusija postaje jedan od lidera među proizvođačima poljoprivrednih proizvoda u svijetu. Podaci Federalne carinske službe Rusije pokazuju da je obujam izvoza u siječnju 2017. godine, porastao za 41,9 posto u usporedbi s istim razdobljem prošle godine.¹⁰

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ Prema: „Izvozi li Rusija nešto osim nafte i plina?“, <https://hr.rbth.com/economics/79223-izvozi-li-rusija-ne%C5%A1to-osim-nafte-i-plina>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

¹⁰ Prema: „Rusija izvozi više hrane nego tenkova, ali nisu svi poljoprivrednici sretni“, <https://hr.rbth.com/economics/79325-rusija-izvozi-vise-hrane>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

2.2. Kineska ekonomija

Sedamdesetih godina prošlog stoljeća došlo je do otvaranja Kine te se od nje polako stvorila „svjetska radionica“. Kina je bila vješta u kapitaliziranju svojeg najdragocjenijeg dobra, obilja ljudske radne sile te je zemlju pretvorila u drugo po veličini gospodarstvo svijeta, odmah iza Sjedinjenih Američkih Država. No, problem gospodarskog rasta s gledišta kineske nacionalne sigurnosti bio je krajnje visok stupanj ovisnosti o stranim međunarodnim tvrtkama, napose američkima. Kinesko gospodarsko čudo u zadnje trideset i tri godine nastalo je zbog drugih zemalja. Najveći dio dobiti uzele su međunarodne tvrtke iz razvijenih zemalja, osobito iz SAD-a. Strane tvrtke u Kini uvelike su doprinijele kineskome BDP-u. Mnogi su proizvodi načinjeni u Kini, ali malo ih je projektirano, stvoreno ili osmišljeno tamo (prema: Engdahl, 2014: 201-202).

Deng Xiaoping je otvorio zemlju ulaganjima, olabavio ograničenja inozemnom poslovanju i ohrabrio je kineske poduzetnike za ulazak u združene pothvate sa zemljama Zapada. Deng je ribarsko selo Shenzhen, smješteno uz granicu tik do Hong-Konga, proglasio „posebnom gospodarskom zonom“ bez poreza na inozemno poslovanje prve godine rada. Diljem južne Kine vlada je počela graditi puteve, luku i ostalu infrastrukturu. Godine 1994. devalvirala je kinesku valutu s oko 5 na 8 juana za dolar razgorijevajući tako daljnji, brzi razvoj zemlje. Kina, odjednom najjeftinija radionica u Aziji, privukla je ogromna ulaganja. Milijuni migrantskih radnika preplavili su industrijska središta. Shenzhen je doživio procvat. S rastom od 20% godišnje, postao je poznati kineski „Čudovišni Grad“. U dva desetljeća ribarsko se mjesto pretvorilo u urbano središte od 7 milijuna ljudi s neboderima, silnim četvornim kilometrima tvornica i sa suvremenim elektroničkim poslovnim središnjicama (prema: Engdahl, 2014: 206-207).

Od kasnih 1970-ih godina prošlog stoljeća Kina je prešla sa zatvorenog, centralno orijentiranog sustava ka sustavu orijentiranom prema tržištu. Time je Kina postala važna na globalnoj razini. Kina je postupno provodila reforme, a to je rezultiralo njenim povećanjem učinkovitosti na brojnim poljima. Njen BDP se uvećao preko deset puta od 1978. godine. Reforme su započele s ukidanjem kolektivizirane poljoprivrede i proširile su se na postupnu liberalizaciju cijena, fiskalnu decentralizaciju, došlo je do povećanja autonomije državnih poduzeća, do rasta privatnog sektora, razvoja burzovnih tržišta i do suvremenog bankarskog sustava. To je rezultiralo otvaranjem vanjske trgovine i investicija. Kina je i dalje usmjerena na industriju, državnu potporu ključnih sektora i restriktivni režim ulaganja. Po paritetu

kupovne moći, Kina je 2016. godine postala najveća ekonomija na svijetu, nadmašivši SAD prvi put u modernoj povijesti, a 2010. godine je postala najveći svjetski izvoznik.¹¹

Kako spominje William Engdahl (2014: 283-284) u svojoj knjizi, spajanje euroazijskoga kopna i budućega tržišta za kineski izvozni rast koje će parirati smanjenom sjevernoameričkom i europskom ovisi o stvaranju novih trgovinskih potencijala. Nova tržišta diljem Euroazije i dalje, u Africi i zapadnoj Europi ovise o izgradnji velikih, novih infrastrukturnih poveznica poput brzih željezničkih linija, suvremenih autocesta, telekomunikacija, električne i energetske infrastrukture. Financiranje izgradnje takve infrastrukture, s državnom potporom Kine, Rusije i euroazijskih nacija, uključujući Kazahstan pa čak i Iran, nije pitanje novca. Kina je u prednosti pred SAD-om i državama EU-a u sposobnosti izdavanja obveznica za tako dugoročnu infrastrukturu. Budu li Kina, Rusija i ostale zemlje SCO-a¹² ozbiljno surađivale i združeno planirale takvu infrastrukturu te ju utemeljile međusobno, a ne unutar glavnih svjetskih tržišta, potaknut će gospodarski preporod za sljedeća tri ili više desetljeća ne samo za kinesku industriju, već i za Rusiju, središnju Aziju i ekonomski ugrožena gospodarstva zemalja Europske unije u zapadnoj Europi.

Vladin trinaesti po redu Petogodišnji plan predstavljen je u ožujku 2016. godine. U njemu je naglašena potreba za povećanjem inovacija i povećanjem domaće potrošnje kako bi gospodarstvo manje ovisilo o državnim investicijama, izvozu i teškoj industriji. Međutim, Kina je postigla samo mali napredak u ostvarenju tih ciljeva. Kineska vlast na čelu s predsjednikom Xi Jinpingom namjerava udvostručiti BDP do 2020. godine.¹³

Jasno je kako ekonomska diplomacija Rusije i Kine te njihove euroazijske ekonomske zajednice uvelike ovisi o realizaciji mnogobrojnih industrijskih projekata poput brzih željeznica, novih luka, energetske infrastrukture, a sve navedeno će stvoriti raznoliko tržište unutar idućeg desetljeća ako se stvari nastave razvijati dosadašnjim tempom¹⁴.

¹¹ Prema: „China: Economy Overview“, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

¹² O Šangajskoj organizaciji za suradnju više riječi u nastavku rada.

¹³ Prema: „China: Economy Overview“, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

¹⁴ Prema: F.W. Endgahl (2017) „Gold Oil Dollars Russia and China“, <https://journal-neo.org/2017/09/13/gold-oil-dollars-russia-and-china/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

2.3. Važnost rusko-kineskog savezništva

Iz svega do sad navedenog u drugom poglavlju, čitatelj već polako može uočiti važnost koju ima rusko-kinesko savezništvo za budućnost kako novog svjetskog poretka, tako i geopolitike. Rusija i Kina su države koje imaju mnogo prirodnih bogatstava, a to im samo povećava interese u njihovim međusobnim odnosima.

Službena izvješća pokazuju kako je izvoz iz Rusije u Kinu 2015. godine iznosio 33 milijarde dolara, a Rusija je rangirana na 16. mjestu među 20 vodećih trgovinskih partnera u Kini, koja pak je glavni ruski izvozni partner. Godine 2016. oko 30 posto ruskog izvoza u Kinu su bili prehrambeni proizvodi koji uživaju sve veću potražnju. Kina kupuje primarno ribu i mesne proizvode. Unatoč zdravoj kineskoj prehrani, ruski mliječni proizvodi su na prvom mjestu. Mlijeko Kinezima predstavlja jedan od najzdravijih proizvoda, a spremni su ga skupo platiti. Osim mliječnih proizvoda, u razdoblju između 2015. i 2016. godine, izvoz ruske čokolade, suncokretovog ulja, piva i meda iz Rusije u Kinu se uvelike povećao.¹⁵

Unatoč nesuglasticama u prošlosti Rusija i Kina u 21. stoljeću sve više surađuju. Kako na području trgovine, tako i na ostalim područjima. Ministarstvo geoloških resursa i rudarstva Narodne Republike Kine procijenilo je da bi Južno kinesko more moglo sadržavati 17,7 milijarda tona sirove nafte. Najoptimističnije procjene ukazuju da bi potencijalne naftne zalihe otočja Spratly i Paracel u Južnome kineskom moru mogle doseći 105 milijarda barela nafte i da bi ukupan iznos u Južnome kineskom moru mogao doseći čak 213 milijarda barela (prema: Engdahl, 2014: 198).

Nadalje, Engdahl (2014: 228-229) piše kako je u lipnju 2012. godine državni naftni div Sinopec započeo je bušenje prvoga od devet planiranih ležišta škriljevca u Chongqingu gdje se očekuje proizvodnja 11 do 18 milijarda kubnih stopa (300 do 500 milijuna kubnih metara) prirodnog plina, a to je iznos kineskog dnevnog utroška plina. Do 2020. godine nacionalni je cilj da plin iz kineskoga škriljevca pokrije 6 posto ukupne potrebe te zemlje za energijom. Vlada u Pekingu dobila je geološka predviđanja od Informacijskog poglavarstva za energiju Ministarstva energetike SAD-a o tome kako bi Kina „možda mogla“ posjedovati najveće svjetske „tehnički nadomjestive“ resurse koji su procijenjeni na 1275 milijardi kubnih stopa, tj. na 20 posto ukupnih svjetskih resursa.

¹⁵ Prema: S. Pale (2016) „Russian Business Interests in China“, <https://journal-neo.org/2016/10/05/russian-business-interests-in-china/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

To znači da savezništvo između Rusije i Kine uspostavlja novi okvir u geopolitičkim odnosima u svijetu. Autor rada smatra kako je navedeno savezništvo iznimno bitno jer se javljaju nova središta moći koja nisu više predvođena Sjedinjenim Američkim Državama. Kina sama zasigurno nije sposobna preuzeti vodeću ulogu u svijetu, ali s Rusijom na svojoj strani definitivno može postati sila broj jedan.

Prošle je godine oko 20 ruskih tvrtki, uključujući i financijske institucije, industrijska poduzeća kao i vladine odjele, stavilo obveznice vrijedne oko 300 milijuna dolara na kinesko tržište dionica. Možda se čini kako to nije velika stvar, ali se taj tržišni segment konačno počeo razvijati. Do 2015. godine stranim ulagačima je bilo zabranjeno ulagati na kineskom tržištu obveznica. Upravo iz tog razloga je jako značajan ruski ulazak na to tržište.¹⁶

¹⁶ Prema: S. Pale (2016) „Russian Business Interests in China“, <https://journal-neo.org/2016/10/05/russian-business-interests-in-china/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

3. RUSKO-KINESKI ODNOSI

Kada je Rusija 2014. godine anektirala Krim, osuđivali su ju brojni svjetski dužnosnici. Rob de Wijk u svojoj knjizi piše kako je Putin napravio normalnu stvar, tj. da je to stvar koju velike države ili one koje sebe takvima smatraju, rade. U isto vrijeme, Kina je bila u sukobu s Filipinima i Vijetnamom, a vezano uz kontrolu malih otoka. Počele su postojati sile koje trenutno oblikuju sliku novog svjetskog poretka, a kao rezultat toga svijet sve manje ovisi o Zapadu (prema: de Wijk, 2016: 9).

Moć neke države je kombinacija različitih faktora: broja stanovnika, teritorija, gospodarstva, vojske. Nadalje, tehnologija i čimbenici koji nisu tako lako mjerljivi poput političke i strateške kulture, ta dva faktora uvelike određuju hoće li se država uključiti u politiku moći, a ako da onda politička i strateška kultura određuju na koji način. Politika moći je sposobnost države da iskoristi tu moć i odredi način na koji će ju iskorištavati. Primjerice, Rusija je zemlja koja ima slabu ekonomiju i slabu vojsku za razliku od Njemačke, ali je uvijek voljna iskoristiti svoju moć (prema: de Wijk, 2016: 9-10).

3.1. Strateško partnerstvo

S geopolitičkog gledišta, o odnosima Rusije i Kine počelo se sve više pisati nakon što je potpisan sporazum o partnerstvu između te dvije države. Sporazum potpisan nakon stoljeća kako verbalnih, tako i smrtonosnih sukoba, označava istinitu želju s obje strane da se zaborave sve nesuglasice i loši odnosi te da se okrene ka budućnosti. Tako su se stvorili izvrsni odnosi za zajedničku bolju budućnost obje države (prema: Dittmer, 2001: 399).

James A. Bellacqua (2009: 1) u svojoj knjizi o budućnosti rusko-kineskih odnosa piše kako su u travnju 1996. godine, ruski predsjednik Boris Jelcin i kineski Jiang Zemin, potpisali dokumente i formalno su uspostavili „strateško partnerstvo“ između Ruske Federacije i Narodne Republike Kine. U prvom desetljeću tog partnerstva, Rusija je postala veliki uvoznik oružja za Kinu, iako je prodaja oružja malo usporila prethodnih godina. Bilateralni obujam trgovine, iako mali, povećava se, te Rusija postaje sve veći izvor energije za Kinu. Kina i Rusija imaju slične poglede na brojna internacionalna i regionalna pitanja pogotovo po pitanju sigurnosti. Na tom području neprestano surađuju. Ove dvije države su

isto tako stvorile mehanizme za održavanje godišnjih sastanaka između svojih predsjednika i premijera.

Lowell Dittmer (2014: 405) piše kako je možda najveća vrijednost partnerstva bilateralna, okrećući svjetsku najdužu kopnenu granicu sa željezne zavjese prema ekonomskom prolazu te općenito poboljšavajući odnose između dvije najveće države na svijetu. Od 1992. godine bilo je nekoliko diplomatskih razmjena i *summita* na viskom razinama, a reguliranih na godišnjoj bazi. To je rezultiralo stotinama sporazuma od kojih su najvažniji bili: sporazum iz 1991. godine o ograničenju istočne granice i inicijaciji graničnog razgraničenja, 1993. godine sklopljen je Pakt o vojnoj suradnji na pet godina, u rujnu 1994. godine došlo je do sporazuma o zajedničkom nenapadanju, zajedničkom razvrstavanju strateškog oružja te zajedničkom ne-korištenju nuklearne sile te sporazum iz 1997. godine o trgovini, razvoju nafte i plina te o kulturnoj suradnji.

Irina Isakova (2005: 89-90) smatra kako je Kina je glavni strateški i ekonomski partner Rusije. Dana 16. srpanja 2001. godine, ruski predsjednik Vladimir Putin i kineski predsjednik Jiang Zemin, potpisali su ugovor o prijateljstvu. To je postavilo okvir za bilateralne odnose u trajanju od 20 godina. Nakon tih 20 godina, automatski se produljuje ugovor na idućih 5 godina, osim ako godinu dana ranije jedna od članica ne zatraži izlazak. Ruski i Kineski stručnjaci u poslovima za američka pitanja su izjavili kako Ugovor o prijateljstvu simbolizira povećanu ulogu tržišta za prodaju oružja u međunarodnim odnosima. Tako je Kina postala najveće tržište na koje Rusija izvozi svoje oružje.

Kako Sherman Gamett (2001: 45) piše u svom članku, u razdoblju od 1995.-1999. Rusi su Kini prodali oružje u vrijednosti od 3,3 milijardi američkih dolara. U kolovozu 2005. godine, došlo je do prvih združenih vojnih manevara – Mirovne misije 2005. godine, prvu zajedničku kinesko-rusku vojnu vježbu, osmodnevni trening na poluotoku Shandong. Bio je to nedvojben pokazatelj skoroga stvaranja geopolitičkog saveza kojega se Washington najviše bojao, političke, vojne i gospodarske sprege Rusije i Kine, bivših neprijateljica, ali i saveznica (prema: Engdahl, 2014: 13).

Isto tako, prije početka financijske krize 2008.-2009. godine, Rusija i Kina su doživjele veliki gospodarski rast potaknut njihovim izvozom. Rusija izvozom nafte i plina, a Kina svega drugoga. U isto vrijeme i Kina i Rusija karakteriziraju se kao zemlje u razvoju, a Kina se još uvijek bori s milijunima ljudi koji žive u siromaštvu, dok Rusija još uvijek

pokušava svoju ekonomiju učiniti raznolikom, a ne samo ovisnom o izvozu sirovih materijala (prema: Bellacqua, 2009:2).

Te bliske veze između Kine i Rusije izazivaju nelagodu na azijskom Pacifiku, kao i u Washingtonu. No, unatoč svim strahovima ove dvije zemlje imaju mnogo zajedničkih stvari. Primjerice, imaju isto stajalište o regionalnoj sigurnosti. Osim toga, imaju rastuće ekonomske interakcije, imaju zajedničke koristi od prodaje vojnog naoružanja te imaju slične pristupe energetskej diversifikaciji (prema: Bellacqua, 2009: 4).

Peking i Moskva imaju slične poglede na svijet te se ne slažu baš s američkim vodstvom u međunarodnom poretku. Sumnjičavi su prema namjerama Washingtona te su Kina i Rusija radile zajedno na tome da se uravnoteže američki interesi. Isto tako, obje zemlje su sumnjičave po pitanju suvereniteta, a vjerojatno jer imaju regije koje teže neovisnosti o kojima se moraju brinuti. Zajednička gledišta poput ovih doveli su do praktične suradnje ovih dviju država. Ne samo da su Kina i Rusija stalne članice UN-ovog vijeća sigurnosti s pravom veta, već imaju slične načine glasanja i imaju slične stavove o nizu međunarodnih pitanja. To uključuje ulogu UN-a, protivljenje proturaketnoj obrani i naoružavanju svemira, te problematične situacije u Sudanu, Iranu i Demokratskoj Narodnoj Republici Koreji (prema: Bellacqua, 2009: 4-5).

Što se pak tiče odnosa u središnjoj Aziji, Kina i Rusija imaju slični pogled na pet bivših sovjetskih republika u središnjoj Aziji. Rusija i Kina imaju duge granice u toj regiji te imaju interesa u održavanju stabilnosti. Suzbijanje terorizma jedan je od ključnih zabrinutosti Moskve i Pekinga te podupiru SAD u naporima za svrgavanje talibana u Afganistanu. U isto vrijeme, obje države se nadaju da će se smanjiti utjecaj SAD-a u regiji te im zasigurno nije teško palo kad su SAD istjerane iz zračnih baza u Kirgistanu i Uzbekistanu. Što se pak tiče energetskih resursa, Rusija i Kina žele razvijati velike količine plinskih i naftnih polja u Kazahstanu i Turkmenistanu. Moskva se nada zadržavanju monopola nad cjevovodima u regiji te ih usmjerava zapadno. S druge strane, Kina želi pristup nafti i plinu središnje Azije te već gradi cjevovode usmjerene istočno od regije, a u suradnji s Kazahstanom i Turkmenistanom (prema: Bellacqua, 2009: 5).

Rusija i Kina isto tako dijele ono što Erica Downs naziva „komplementarna energetska strategija“, odnosno Rusija ima nafte i plina koje Kina želi i treba. Ruska energetska infrastruktura je orijentirana na Zapad te se odupire posvetiti razvoju naftovoda koji bi naftu iz Istočnog Sibira dopremao do Kine. No, 2009. godine ipak je potpisan sporazum o gradnji

naftovoda prema kineskoj granici. Rusko oklijevanje je proizašlo od nelagode nad činjenicom da bilo koji cjevovod izgrađen u Istočnoj Aziji neće biti komercijalno održiv. Ako dođe do toga, onda bi Rusija mogla postati ovisna o Kini kao o odredištu za izvoz energije te će biti izložena pritisku iz Pekinga vezano uz cijenu i količinu bilo koje isporučene nafte ili plina (prema: Bellacqua, 2009: 7).

Čelnici Rusije i Kine izrazili su želju da zajedničkim naporima stvore povoljne uvjete za gospodarsku i trgovačku suradnju, žele poboljšati bankovni sustav za međusobno podmirenje računa i financijskih usluga. Nadalje, žele uspostaviti bolju učinkovitost vezano uz kinesko-ruske poslove u području arbitražnih sustava. Obje države promoviraju politiku neutralnosti uz snažni savjetodavni mehanizam po pitanju sigurnosti. Ugovor o prijateljstvu doveo je do toga da se prijateljske veze između Rusije i Kine grade na neutralnosti, prijateljskim odnosima i bez uplitanja bilo koje treće države (prema: Isakova, 2005: 91).

3.2. Geopolitika Rusije i Kine u 21. stoljeću

Geopolitika je najjednostavnije rečeno, „politika međukontinentalnih, odnosno, svjetskih razmjera“ (Sućeska, 2008: 116). Sam pojam se prvi put koristi krajem 19. stoljeća, a na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, nastaje geopolitika kao znanstvena disciplina. Isto tako, geopolitika tradicionalno ukazuje na veze i uzročne odnose između političke moći i geografskog prostora (prema: Sućeska, 2008: 117).

Petar Kurečić (2014: 15) smatra kako je u 21. stoljeću Kina postala jedan od najvećih zagovornika multipolarnog svijeta, a to je u suprotnosti s unipolarnošću i hegemonijom koju ostvaruju SAD. Kina je istodobno jedna od najvećih nepoznanica i predstavlja možda najveći izazov za novi svjetski geopolitički poredak. Kina svoje djelovanje u svijetu oblikuje i prema situacijama u najvažnijim državama u međunarodnoj zajednici. Kao i svaka država, posebnu pozornost posvećuje susjedima, a ponajviše jer graniči s tri nuklearne sile - Rusijom, Indijom i Pakistanom. Nadalje, kineska vanjska politika djeluje na više pravaca:

Globalno odbija svjetski poredak utemeljen na hegemoniji, pokušava razviti odnose s azijskim državama istog mišljenja, razvija intenzivnu suradnju s Rusijom, promovira ideje multipolarizma u državama Trećeg svijeta. (Kurečić, 2014: 16)

U skladu s promicanjem multipolarizma, Kina smatra da Ujedinjeni narodi moraju ostati jedino mjesto gdje se donose temeljne odluke o svjetskom poretku i upotrebi sile protiv agresora, uz ostale funkcije koje organizacija obavlja. Jačanje uloge UN-a, reorganizacija i preuzimanje novih funkcija su procesi koje bi Kina itekako podržala (prema: Kurečić, 2014: 16).

Rusija, najveća država na svijetu, nekad je bila jedini pravi suparnik Sjedinjenim Američkim Državama, a danas je, kako ju Petar Kurečić (2014: 17) naziva, „država-bolesnik“. Nakon Hladnog rata i planskog ekonomskog sustava, Rusija je izišla u velikoj mjeri s uništenom ekonomijom, s golemim političkim i ekonomskim problemima te sa stanovništvom koje samo želi preživjeti. Vladavina Borisa Jeljcina razvila je kaotično stanje u samoj zemlji i tu su bili ugroženi i teritorijalni integritet i opstanak Rusije te sama demokracija u Rusiji. Iz velike krize u kojoj se Rusija našla 1998. godine, izvukla se zbog porasta cijene nafte, koja je glavni ruski izvozni proizvod. Rusija danas dosta ovisi o svjetskom tržištu nafte jer joj visoke cijene nafte omogućuju normalno funkcioniranje institucija, vojske i policije. Osim velikih ekonomskih problema, Rusija ima problema sa susjedima – Ukrajinom i Baltičkim državama i s manjinskim narodima u sastavu Ruske Federacije, primjerice Čečenima.

No, nakon Jeljcinovog odlaska, predsjedničku je dužnost preuzeo Vladimir Putin. Nakon toga je došlo do velikih promjena u unutarnjoj i vanjskoj politici. Putin je riješio čečensko pitanje, reformirao je upravu, vojsku, sudstvo, te je započeo borbu protiv ruske oligarhije. Osim toga, počeo je raditi na uspostavi nove ruske vanjske politike i novog prikaza Rusije i ruske sile u svijetu. Putin se u svojoj politici počeo ponovno približavati SAD-u, a to se nije činilo kao logični korak s obzirom na dotadašnje značajke njegove vanjske politike. Nakon ovog zaokreta, poznatog kao Putinova doktrina, došlo je do približavanja Rusije Zapadu. Na to približavanje je značajno utjecalo i novo stanje u međunarodnoj zajednici, a vezano uz terorističke napade i borbu protiv terorizma u svijetu. Uspostava globalne antiterorističke koalicije donijela je nove mogućnosti suradnje Rusije i SAD-a, koji su brzo i bezbolno riješili nesuglasice oko širenja NATO-a, američkog istupanja iz ABM sporazuma i smanjenja broja nuklearnih bojnih glava na jednu trećinu sadašnjeg broja sa svake strane (prema: Kurečić, 2014: 18).

Bobo Lo (2008: 4) piše o tome kako Kremlj dodjeljuje više sredstva zemljama bivšeg Sovjetskog saveza i usredotočuje se na odnose s važnim zemljama članicama Europske unije

poput Njemačke. S druge strane, Kina se više angažira u odnosima sa Sjedinjenim Američkim Državama, Japanom, zemljama Jugoistočne Azije, Afrike i Europske unije. U prethodnom poglavlju pisala sam o strateškom partnerstvu između Rusije i Kine. To partnerstvo na neki način omogućava Kini podršku Rusije po pitanju kineskog položaja na Tajvanu, Tibetu i Xinjangu, osiguranje kineskih sjevernih i zapadnih granica, stalna opskrba najnovijim oružjem te na kraju, politička potpora Kini i njenoj sve aktivnijoj ulozi u svijetu (prema: Lo, 2008: 32).

Nadalje, geopolitička slika u 21. stoljeću se mijenja. Sjedinjene Američke Države više ne drže primat u svijetu. Alen Sućeska (2008: 118) u svom članku piše kako se dogodila inverzija odnosa ekonomske ovisnosti u svijetu. Prije je svijet bio ovisan o proizvodnji SAD-a, a danas su SAD ovisne o proizvodnji svijeta. To potvrđuje ogromni trgovinski deficit SAD-a od 19 posto BDP-a krajem 2006. godine.

Raspadom Sovjetskog saveza službeno je prestala postojati bipolarnost u svijetu, no u Rusiji i dalje uvelike prevladava bipolarni mentalitet. S jedne strane, Sjedinjene Američke države i države članice NATO saveza, a s druge strane moćne države poput Rusije, Kine, Indije i Islamski svijet. U takvim okolnostima, strateško partnerstvo između Kine i Rusije u zapadnom svijetu moglo bi donijeti veliku posvećenost ruskim interesima. Rusija bi mogla postati sila koja stoji između SAD-a i Kine te bi se priklanjala državi ovisno o vlastitim interesima (prema: Lo, 2008: 33).

Odnosi Rusije i Kine, dobri su i svestrani, piše Ozren Baković (2004: 131), a napose u području energije. Kina i Japan imaju veliku potrebu za energijom pa su ove dvije države došle u svojevrsni natjecateljski položaj u odnosu na ruske izvore nafte i plina. Prikaz ruskih strateških razmišljanja može se prikazati ovako:

Ruska odluka o prioritetnoj izgradnji naftovoda od sibirskog nalazišta Angarska prema dalekoistočnoj luci Nahotki, odakle bi se nafta izvozila u Japan (koji bi to izdašno i financirao), ali i svim drugim kupcima, uključujući SAD i samu Kinu, a ne prema kineskim rafinerijama u sjevernoistočnoj regiji (Daqing), jer bi ovisnost o samo jednom kupcu mogla biti strateški i komercijalno dugoročno neisplativa. (Baković, 2004: 131)

Suvremena ruska politika želi razvijati dobre odnose s Kinom, kao što ih želi razvijati sa svim susjedima, na principu jednakosti i poštovanja suverenosti i teritorijalnog integriteta. Dvije strane nalaze zajedničke ekonomske interese poput trgovine, ruskih sirovina za kineske proizvode, itd. te političke interese kao što je međusobna podrška oko Tajvana i Čečenije,

princip teritorijalnog integriteta obiju država, protiv separatizma i samoopredjeljenja pojedinih manjina u Rusiji i Kini (prema: Kurečić, 2014: 20).

Isto tako, i Rusija i Kina promoviraju ideju multipolarnog svijeta te imaju veliku želju da uspostave novi politički i gospodarski poredak. Obje zemlje su se suprotstavile američkim planovima vezanim uz proturaketnu obranu kao i izlasku SAD-a iz Ugovora o antibalističkim raketama. Nadalje, Rusiju i Kinu povezuje i njihov strateški interes u sprječavanju djelovanja fundamentalnih Islamskih skupina i nacionalističkih separatističkih grupa u ostvarenju veće moći i utjecaja kako u svojim, tako i u susjednim državama poput Kavkaza, središnje Azije ili pak u zapadnoj kineskoj pokrajini Xinjiang. Povećanje ruskog izvoza energije Kini, kako bi se zadovoljila njihova rapidna potrošnja, samo je još jedan od razloga koji doprinosi njihovim bilateralnim odnosima. Istodobno, ruska vojna prisutnost na azijskom području u razdoblju nakon Hladnog rata, znatno se smanjila. Stari sovjetski sigurnosni savezi sa Sjevernom Korejom, Vijetnamom i Indijom, zamijenjeni su novim Ugovorima o suradnji i prijateljstvu. No, ti ugovori ne uključuju rusku obavezu automatske obrane i sigurnosti, kao što je bio slučaj u starim savezima (prema: Umbach, 2004: 44).

3.3. Šangajska organizacija za suradnju

Povelja za osnutak Šangajske organizacije za suradnju (SCO) bila je potpisana tijekom sastanka u Sankt Petersburgu u lipnju 2002. godine, a stupila je na snagu 19. listopada 2003. godine. Njen osnutak bio je najavljen 15. lipnja 2001. godine u Šangaju, od strane država Kazahstana, Kine, Kirgistana, Rusije, Tadžikistana i Uzbekistana. Njenom osnutku je prethodila organizacija tzv. Šangajska petorka, osnovana 26. travnja 1996. godine. Uključivala je sve države koje su u SCO-u, osim Uzbekistana. Glavno polazište joj je bila međunarodna suradnja i zaštita zemalja članica, te rješenje graničnog pitanja na području rusko-kineske granice.¹⁷

Šangajska organizacija za suradnju utemeljena je kao regionalna i trgovinska organizacija. Kako je od strane Washingtona došlo do proširivanja rata u Afganistanu i na Bliskom istoku, SCO je postala sve neugodnija „NATO-va suparnica“ (prema: Engdahl, 2014: 269). Glavni ciljevi organizacije su: jačanje uzajamnog povjerenja i dobrosusjedskih

¹⁷ Prema: „The Shanghai Cooperation Organisation“, http://eng.sectsc.org/about_sco/, stranica posjećena: 4. kolovoza 2017. godine.

odnosa između država članica, promicanje njihove učinkovite suradnje na području politike, trgovine, ekonomije, istraživanja, tehnologije, kulture, kao i u obrazovanju, energiji, prometu, turizmu, zaštiti okoliša te mnogim drugim područjima. Nadalje, zajednički naponi za održavanje mira, sigurnosti i stabilnosti u regiji, s konačnim ciljem uspostave demokratskog, pravednog i racionalnog novog međunarodnog političkog i gospodarskog poretka.¹⁸

Trenutno se SCO sastoji od osam država članica, a to su Indija, Kazahstan, Kina, Kirgistan, Pakistan, Rusija, Tadžikistan i Uzbekistan. Promatrački status imaju Afganistan, Bjelorusija, Iran i Mongolija. Te države nemaju pravo glasa u donošenju bilo kakvih odluka te imaju ograničen utjecaj na donošenje političkih odluka. Osim navedenih, postoje još i države koje imaju naziv „dijaloških partnera“, a to su Azerbejdžan, Armenija, Kambodža, Nepal, Turska i posljednja - Šri Lanka. S tim se državama članice SCO-a savjetuju vezano uz stvari za koje imaju zajedničke interese.¹⁹

Što se pak tiče uvjeta za pristupanje Šangajskoj organizaciji za suradnju, zemlja koja joj želi pristupiti mora se nalaziti u euroazijskoj regiji, mora imati diplomatske veze sa svim članicama SCO-a, kao i državama pod promatračkim statusom te dijaloškim partnerima. Isto tako, država koja želi pristupiti organizaciji mora podržavati aktivnu trgovinu, ekonomske i kulturološke odnose s državama članicama, a ni u kojem slučaju ne smije biti pod sankcijama Ujedinjenih naroda (prema: Lukin, 2015).

Općenito se djelovanje SCO-a može podijeliti na tri područja suradnje – regionalnu sigurnost, gospodarstvo i kulturu. Najveći napredak je ostvaren na području regionalne sigurnosti. Države članice su potpisale brojne važne međunarodne ugovore i redovito održavaju zajedničke vojne vježbe. Od posebne je važnosti njihovo koordinirano djelovanje protiv međunarodnog terorizma jer su sve države članice iskusile stravične terorističke napade. Nakon povlačenja Međunarodnih snaga za pomoć sigurnosnim službama (ISAF) iz Afganistana, prijetnja od strane terorista može samo rasti. Program SCO-a vezan uz sigurnost još se bori protiv trgovine drogom i ilegalne migracije te se bave sa unaprjeđivanjem sigurnosti informacija (prema: Lukin, 2015).

¹⁸ Prema: „The Shanghai Cooperation Organisation“, http://eng.sectsc.org/about_sco/, stranica posjećena: 4. kolovoza 2017. godine.

¹⁹ Prema: „The Shanghai Cooperation Organisation“, http://eng.sectsc.org/about_sco/, stranica posjećena: 4. kolovoza 2017. godine.

Isto tako, Šangajska organizacija za suradnju je relativno mlada organizacija od samo deset godina postojanja (ako uključimo i Šangajsku petorku). Naravno da ona sama ne može suzbiti opasne prijetnje poput terorizma i krijumčarenja drogom koje su najveća opasnost u njihovoj regiji (prema: Norling, 2007: 41).

Na najviše zapreka SCO je naišao u gospodarskoj suradnji. U biti, organizacija nije postigla ništa značajno u tom području. Stručnjaci i političari država članica već dulji niz godina razmišljaju o osnutku jedinstvene banke SCO-a koja bi financirala multilateralne gospodarske projekte. Do sada je, međutim, uspostavljen samo pravni okvir za taj plan. Nije došlo do provedbe ikakvih projekata, niti je razvijan sustav koji bi te projekte financirao (prema: Lukin, 2015).

Nadalje, suradnja na području obrazovanja i kulture od posebne je važnosti danas kada euroazijski svijet teži vlastitom, jedinstvenom kulturnom identitetu i sustavu vrijednosti kao temelju regionalne integracije. No, i tu je ostvareno dosta malo planova – uspostavljeno je *online* SCO Sveučilište i to je najveće postignuće u području obrazovanja i kulture, a moglo bi biti daleko više toga (prema: Lukin, 2015).

Euroazijska suradnja, napose između dviju velikih sila – Rusije i Kine – brzo zadobiva stratešku dubinu. Engdahl (2014: 270) smatra kako je odluka Kine i Rusije da odbiju suglasnost s vojnom intervencijom protiv Bashar al Assadove vlasti u Siriji pod UN-ovom sankcijom, već počela otkrivati dubinu pogrešnih poteza koalicije NATO-vih članica protiv Assada. Što se dulje i čvršće Kina i Rusija budu držale u združenoj oporbi, to će se više raspuklina i podjela pojavljivati među zapadnim zemljama NATO-ve globalističke frakcije i tako Kini donositi nove, neočekivane prigode za kovanje novih saveza i suradničkog partnerstva protiv sila uvjetno nadmoćne NATO-ve vojne oporbe.

Pošto je ovo rad o geopolitici Rusije i Kine, važno je spomenuti nešto o njihovoj ulozi u Šangajskoj organizaciji za suradnju. Trenutno im organizacija služi za jačanje bilateralnog partnerstva. Posebno su istaknute sličnosti između Moskve i Pekinga, a to su borba protiv tzv. „triju zla“: terorizma, ekstremizma i separatizma. Isto tako, obje zemlje su protiv američke prisutnosti u središnjoj Aziji. Njihov odnos u SCO-u jača i njihove institucionalne veze i integrira ih s kooperativnim vezama i kanalima komuniciranja koje imaju sa zemljama središnje Azije. To poticanje regionalnog kolektivnog identiteta lijepo se veže uz rusko-kinski Ugovor o prijateljstvu i zajedničkoj suradnji (prema: Lo, 2008: 110).

No, u SCO-u Rusija i Kina ipak nemaju u potpunosti zajedničke interese. Peking želi usmjeriti aktivnosti SCO-a prema gospodarskoj suradnji i integraciji, a Moskva cijelo vrijeme ističe sigurnosne, vojne i geopolitičke aspekte. Te različite vizije ističu relativne jake i slabe strane Rusije i Kine u Središnjoj Aziji. U Moskvi je svima jasno da su njihove najjače sfere utjecaja osobne i političke veze s elitama središnje Azije. S druge strane, najranjiviji su u gospodarskoj sferi, unatoč njihovoj kontroli energetske resurse i kontinuiranoj trgovinskoj ovisnosti središnje Azije. Političke, sigurnosne i institucionalne veze Pekinga, skromne su u usporedbi s dobro razvijenim ruskim vezama. Međutim, Kina pokazuje znakove kojima ističe da je u stanju podići svoj gospodarski utjecaj iznad onoga čemu Rusija može parirati, osobito zbog ranjivosti lokalnih gospodarstava (prema: Lo, 2008: 111).

Kinesko-ruski geopolitički sukob nije neizbježan. Obje strane imaju jako veliku dobit od stabilnosti i sigurnosti u središnjoj Aziji i one će nastaviti surađivati, selektivno međusobno i s državama u regiji, u borbi protiv islamskog terorizma i separatizma, proširujući postojeće sigurnosne mjere, jačajući lokalne elite i odbijajući pritisak Zapada za većom demokratizacijom i poboljšanjem ljudskih prava (prema: Lo, 2008: 111).

3.4. BRICS

Posljednjih nekoliko godina financijska i investicijska zajednica koristi termin BRICS za opisivanje velikih ekonomskih sila u nastajanju, a to su Brazil, Rusija, Indija i Kina i Južna Afrika. Sam ruski predsjednik, Vladimir Putin, komentirao je BRICS kao snažan poticaj za nastanak reorganiziranog svjetskog poretka na Konferenciji o sigurnosti u Münchenu u veljači 2007. godine (prema: Bellacqua, 2009: 45).

Putin je istaknuo kako zajednički BDP mjeren paritetom kupovne moći zemalja poput Indije i Kine, prelazi BDP SAD-a. Slična kalkulacija BDP-a svih zemalja BRICS-a nadmašuje kumulativni BDP Europske unije. Prema tvrdnjama stručnjaka, ovaj jaz će se samo dodatno povećati u budućnosti. Nema razloga sumnjati u ekonomski potencijal novih centara globalnog gospodarskog rasta, koji će zasigurno biti pretvoren u politički utjecaj i ojačat će multipolarnost u svijetu (prema: Bellacqua, 2009: 46).

Na samom početku 21. stoljeća američka investicijska banka Goldman Sachs prisvojila je termin BRIC, kojeg je osmislio ekonomist Jim O'Neill, a pri tom se osvrćući na Brazil, Rusiju, Indiju i Kinu (prema: de Wijk, 2016: 23). Od tada je postalo normalno govoriti

o novom globalnom poretku u kojem oslabljeni Zapad otvara put državama BRIC-a. Sjedinjene Američke Države i njihovi europski saveznici više ne diktiraju uvjete i ne inzistiraju na univerzalnim zapadnim političkim i ekonomskim normama. Međunarodni su odnosi postali više demokratski. Izvješće Goldman Sachsa iz 2003. godine, države BRIC-a svrstava sve u „isti koš“. To je konceptualno prikladno, ali je ozbiljno podcijenjen njihov veoma različit razvojni plan. Brazil, Rusija, Indija i Kina mogu biti države u usponu, ali pomak globalnih sila na istok nije niti uniformiran niti usklađen (prema: Lo, 2008: 1-5).

Julian Cooper (2006: 256) u svom članku piše kako su te 2003. godine ekonomisti Goldman Sachs instituta predviđjeli da će do 2050. godine države BRIC-a, države s velikom populacijom i dinamičnom ekonomijom, zauzimati važno mjesto u globalnoj ekonomiji. Prema njihovoj procjeni, zajednički BDP Brazila, Rusije, Indije i Kine, mogao bi premašiti sveukupni BDP zemalja članica G6 (SAD, Japan, Francuska, Njemačka, Italija, Ujedinjeno Kraljevstvo) do 2040. godine. Od zemalja članica BRIC-a, Rusija bi imala najmanji BDP do 2050. godine, ali predviđaju kako bi od 2028. godine pa nadalje, mogla imati veći BDP od sve četiri europske zemlje članice G6.

Ekonomisti Goldman Sachsa su u svom radu krenuli promatrati ekonomski rast, veličinu, prihode i demografiju, obrasce globalne potražnje te kretanje valuta država BRIC-a. Što se tiče gospodarskog rasta i veličine, predviđjeli su kako bi u idućih 40 godina države BRIC-a mogle prestići države članice G6, a u to su vrijeme iznosile manje od 15% te vrijednosti. Od trenutnih članica G6, predviđjeli su da će samo SAD i Japan biti u vodećim ekonomijama svijeta do 2050. godine. Nadalje, došli su do zaključka kako Indija ima najveći potencijal za brzi gospodarski rast u idućih 30-50 godina, a taj rast bi iznosio 3% do 2050. godine. Što se pak tiče prihoda, pojedine države BRIC-a još su uvijek siromašnije od pojedinih država članica G6. Primjerice Rusija koja po BDP-u parira siromašnijim članicama G6, a BDP Kine bi mogao biti sličan razvijenim ekonomijama s početka 21. stoljeća. Isto tako, demografija igra važnu ulogu u načinu na koji će se promijeniti svijet. Čak i unutar BRIC-a, demografski utjecaji jako variraju. Općenito se procjenjuje pad radno sposobnog stanovništva, a jače u Rusiji i Kini nego u Brazilu i Indiji. Što se pak tiče obrasca globalne potražnje, članice BRIC-a troše više američkih dolara nego članice G6, do 2025. godine predviđaju duplo veću potrošnju, a do 2050. godine, četiri puta veću (prema: Wilson, 2003: 3-5).

Osim brzine njihovog gospodarskog rasta, države BRIC-a razlikuju se u jako mnogo stvari. Uzmimo za primjer Rusiju i Kinu, iako su obje države zabilježile golem rast posljednjih godina, kineska je izvedba impresivnija, kvantitativno i kvalitativno. Unatoč godišnjem rastu od 6-7% od 1999. godine, rusko je gospodarstvo tek nedavno doseglo razinu iz 1992. godine, a energetska sektor ima porast BDP-a kakvog nije imao od pada Sovjetskog Saveza. Postoje ozbiljne zabrinutosti vezane uz tehnološko zaostajanje Rusije pogotovo jer je njihova globalna konkurentnost uvelike smanjena u proteklom godinama. Kina pak se s druge strane, razvija po stopi od 9% godišnje, još od 1978. godine. Kineska proizvodnja tehnologije veoma brzo napreduje, a osim vojne tehnologije, Kinezi više ne vide Ruse kao glavni izvor napredne tehnologije (prema: Lo, 2008: 5).

Nadalje, od 2010. godine Južna Afrika je uključena u grupu BRIC te se od tada tih pet zemalja naziva državama BRICS-a. One rade na gospodarskoj i političkoj suradnji te stvaranjem financijskih i drugih institucija zajednički djeluju na svjetskom tržištu. Njihov prvi službeni susret održao se 2009. godine u Jekaterinburgu te su od tada redoviti godišnji sastanci vođa zemalja BRICS-a. Isto tako, važan im je cilj reforma međunarodnih financijskih institucija, zbog čega je 2014. godine u Šangaju osnovana Nova razvojna banka kao konkurencija MMF-u i Svjetskoj banci.²⁰

Nova razvojna banka će se baviti kreditiranjem projekata iz područja energetike i prometne infrastrukture, izjavio je Vladimir Putin nakon sastanka BRICS-a u Ufi 2015. godine. Kazao je:

Na zasjedanju u proširenom sastavu pozdravili smo završetak procesa stvaranja Nove razvojne banke i Fonda deviznih rezervi s ukupnom količinom resursa od 200 milijardi dolara. U doglednoj budućnosti oni počinju funkcionirati u punoj količini. Između ostalog, Nova banka će se baviti kreditiranjem velikih zajedničkih projekata izgradnje prometne i energetske infrastrukture i industrijskog razvoja.²¹

F. William Engdahl²² piše kako Kina i Rusija, zajedno sa svim državama BRICS-a i SCO-a, mogu ponuditi monetarnu alternativu američkom dolaru. Zadnjih nekoliko godina

²⁰ Prema: „Brics“, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=69804>, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, stranica posjećena 7. kolovoza 2017. godine.

²¹ Prema: „Putin: Nova razvojna banka BRICS-a će kreditirati projekte u sferi energetike“, https://hr.rbth.com/2015/07/10/putin-nova-razvojna-banka-brics-a-ce-kreditirati-projekte-u-sferi-energetike_198097, stranica posjećena 9. kolovoza 2017. godine.

²² Prema: F.W. Engdahl (2017) „Gold Oil Dollars Russia and China“, <https://journal-neo.org/2017/09/13/gold-oil-dollars-russia-and-china/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

Rusija i Kina kupuju zlato u jako velikim količinama, a s namjerom dodavanja u svoje devizne rezerve središnje banke. To je do sad bila uglavnom valuta euro ili dolar, a do nedavno nikom nije bilo jasno zašto Rusi i Kinezi kupuju toliko zlata. Već je nekoliko godina poznato da su Središnje banke Rusije i Kine glavni kupci fizičkog zlata na tržištu. Kini i Rusiji se naravno priključuju države BRICS-a, kao i njihovi euroazijski partneri iz Šangajske organizacije za suradnju. Na dobrom su putu da uspiju stvoriti novčanu alternativu američkom dolaru.

U zemljama BRICS-a se sveukupno nalazi preko 3 milijarde ljudi, a to je oko 42 posto cjelokupne populacije. Sve te zemlje se okupljaju u koherentnoj, planiranoj, mirnoj, ekonomskoj i političkoj suradnji. Ako uzmemo u obzir i države koje se nalaze u Šangajskoj organizaciji za suradnju, kao i države sa statusom promatrača, možemo zaključiti kako je potencijal koji nastaje suradnjom svih tih država – ogroman.²³

Dana 5. rujna 2017. godine održan je godišnji samit država BRICS-a u Xiamenu u Kini. Ruski predsjednik Vladimir Putin dao je veoma jasnu izjavu vezanu uz ruski pogled na trenutnu ekonomsku situaciju u svijetu. Izjavio je:

Rusija dijeli zabrinutost zemalja članica BRICS-a zbog nepravednosti globalne financijske i ekonomske arhitekture koja ne pridaje dovoljno pažnje rastućim ekonomijama svijeta. Spremni smo raditi zajedno s našim partnerima kako bismo promicali međunarodne financijske regulacije i kako bi prevladali određenu dominaciju ograničenog broja deviznih rezervi.²⁴

Ako se ostvare sva navedena predviđanja, do 2050. godine će se tri najrazvijenije ekonomije svijeta nalaziti u Aziji. To znači da se geopolitička slika svijeta itekako mijenja, a kineski uspon donosi mnogobrojne prilike cijeloj Aziji i njenim partnerima.

²³ Prema: F.W. Endgahl (2017) „Gold Oil Dollars Russia and China“, <https://journal-neo.org/2017/09/13/gold-oil-dollars-russia-and-china/>, stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine.

²⁴ *Isto.*

3.5. Partnerski odnosi Rusije i Kine

Uspon Kine zasigurno je jedan on najvažnijih geopolitičkih razvoja u posljednjih nekoliko desetljeća. U posljednjih 30 godina, Kina je doživjela prosječni gospodarski rast od 10 posto. Godine 2011., prestigla je Japan i tako postala druga ekonomija svijeta. Već 2013. godine Kina je postala najveći svjetski uvoznik i prestigla je čak i SAD po uvozu nafte. Iduće, 2014. godine, Kina je prestigla SAD i postala je broj jedan trgovačka zemlja svijeta (prema: de Wijk, 2016: 151).

Ruski i kineski interesi preklapaju se na nekoliko područja, a neovisno o politici SAD-a i to ponajviše u trgovini, sigurnosti i graničnim pitanjima. Iako su se Rusija i Kina politički sve više zbližavale nakon Hladnog rata, njihovi gospodarski odnosi su stagnirali tijekom sredine 90-ih godina prošlog stoljeća. Zanimljivo je i kako je rusko-kineska trgovina bila u opadanju 1993. godine. Kad je vladavina Borisa Jeljcina u Rusiji završila, cjelokupna bilateralna razmjena iznosila je tek 6 milijardi američkih dolara (prema: Norling, 2016: 34-35).

Dolazak Vladimira Putina na vlast 1999. godine sve je promijenio. On je bio ustrajan u preuzimanju kontrole nad državnim aparatom (s naglaskom na energetske sektor) te je počeo razvijati dobre odnose s Dalekim istokom, Središnjom Azijom i Kavkazom. Kinezi su se malo pribojavali Putinove usmjerenosti na Zapad, no svi strahovi su zaustavljeni nakon što su Vladimir Putin i Jiang Zemin 2001. godine potpisali Ugovor o dobrosusjedskim odnosima i prijateljskoj suradnji. U godinama koje su uslijedile, njihovi odnosi su postajali sve bolji. Putin je počeo sve manje biti usmjeren na Zapad, a uskoro je došlo do osnutka, već prije spominjane, Šangajske organizacije za suradnju (prema: Norling, 2016: 36-38).

Kina i Rusija su od tad riješile sve svoje granične sporove, bilateralna razmjena je u velikom porastu, održale su združenu Mirovnu misiju 2005. godine. Iste su godine potpisale Izjavu o svjetskom poretku u 21. stoljeću, u kojoj su istaknule zajednička mišljenja, interese i namjere. Bilateralna razmjena je u toj godini dosegla visokih 30 milijardi američkih dolara, što je 37 posto više nego 2004. godine (prema: Norling, 2016: 39).

Nadalje, rusko-kineska trgovina je znatno porasla od raspada Sovjetskog saveza, do kraja 2007. godine, bilateralna razmjena je dosegla 35 milijardi američkih dolara, 17 posto više nego 2006. godine, a pet puta više nego 1990. godine. Kina je četvrti najveći trgovački

partner Rusije, a Rusija osmi najveći trgovinski partner Kini. Energija je najprodavaniji proizvod, a obuhvaća 40 posto svih ruskih izvoza (prema: Menon, 2009: 123).

Danas su njihovi odnosi na zavidnoj razini, a to se moglo i zaključiti s obzirom na situaciju nastalu početkom ovog stoljeća. To poboljšanje odnosa se dogodilo iz nekoliko razloga, a prvi i najvažniji je taj što i Rusija i Kina žele unutarnju stabilnost i razvoj vlastite zemlje. Da se to ostvari, potrebni su im prijateljski odnosi skloni međusobnoj suradnji. Kini je potrebna energija, oružje i mnogobrojne sirovine kojih Rusija ima napretak, a Rusima je potreban netko tko će im pomoći bivše države držati pod kontrolom i daleko od Zapadnog utjecaja. Nadalje, Rusi i Kinezi pokazali su iznimno velik interes u borbi protiv terorizma. Kinezi posebice u području Xinjianga, dok Rusi na području Sjevernog Kavkaza, a kroz Šangajsku organizaciju za suradnju zajedno se bore protiv terorizma na području cijele središnje Azije (prema: Norling, 2016: 39).

Nadalje, Rusija i Kina raspravljale su 2009. godine i o velikim cjevovodima prirodnoga plina iz istočnog Sibira kroz kineski Xinjiang. Istočni Sibir ima oko 135 milijardi kubnih stopa dokazanih zaliha prirodnog plina, no raspoložive zalihe prirodnog plina su možda i mnogo veće. Polje prirodnoga plina Kovykta moglo bi predloženim cjevovodom Kini donositi prirodni plin u sljedećem desetljeću. Naftovod Atasu-Alashankou i plinovod od Kine do središnje Azije, bili su poluga strateške poveznice srednjoazijskih zemalja s kineskim gospodarstvom. To euroazijsko povezivanje od Rusije do Kine preko zemalja središnje Azije bila je geopolitička kohezija koje se Washington najviše bojao (prema: Engdahl, 2014: 83-84).

Frederick William Engdahl (2014: 269) u svojoj knjizi ističe primjer vodećeg američkog geopolitičkog stratega Zbigniewa Brzezinskog, koji je otvoreno priznao kako je isključiva prijetnja američkoj nedvojbenoj superhegemoniji od raspada Sovjetskog Saveza 1990. – 1991. godine pa naovamo početak gospodarskog i političkog združivanja zemalja u euroazijskome prostoru i zajednički strateški interesi Kine i Rusije što ih vode k savezu.

Postoji još jedno osjetljivo područje u politici Rusije i Kine, a to je pitanje etničkih grupa i nacionalnih manjina. Kada su brojne države kritizirale Rusiju zbog ubijanja i zlostavljanja civila i brojnih izbjeglica tijekom rata s Čečenijom, Kina nije samo šutjela, već je podupirala Kremlj. Isto tako, kada je Kina koristila silu protiv Tibetanaca 2008. godine kada su bile pripreme za Olimpijske igre i time potaknula osuđivanje Zapada, Rusija je bila na njenoj strani. Obje zemlje su jako osjetljive na teme poput nacionalnog jedinstva jer vjeruju

da su najveće prijetnje unutarnje poput npr. pobuna manjina, a ne vanjske kao npr. napadi drugih država (prema: Menon, 2009: 108).

4. BUDUĆNOST RUSKO-KINESKIH ODNOSA

Glavni cilj ovog rada je traženje odgovora na tri glavna pitanja. *Dolazi li do stvaranja savezništva s ciljem izazivanja Američkog vodstva/primata u ranom 21. stoljeću? Jesu li rusko-kineski odnosi temeljeni samo na zajedničkim interesima? Što osnutak BRICS-a i Šangajske organizacije za suradnju znači za svijet?* Nakon svega do sad navedenog, u djelu koji slijedi, istaknuta su autorova razmišljanja i odgovori na navedena pitanja. Uz to će biti podijeljena i razmišljanja drugih autora.

4.1. Rusija i Kina ili Sjedinjene Američke Države?

Sjedinjene Američke Države jako su bitan faktor u suvremenom svjetskom geopolitičkom poretku. Imaju najveću vojnu, političku, ekonomsku i kulturnu moć u svijetu. Petar Kurečić (2014: 4) ističe kako američka hegemonija na svim poljima međunarodnih i geopolitičkih odnosa čini najvažniju odrednicu suvremenog svjetskog poretka, posebno kad se govori o strukturama poretka i njihovim međusobnim odnosima moći. Odnosi moći i mogućnosti djelovanja najsnažnijih struktura presudno određuju svjetski poredak.

No, rusko-kineski odnosi su u posljednja tri desetljeća na vrlo visokoj razini. Nakon mnogobrojnih nesuglastica u prošlosti, moglo bi se reći da su Vladimir Putin i Jiang Zemin konačno našli zajednički jezik. Osim potpisivanja mnogobrojnih ugovora od međunarodne važnosti, Rusija i Kina članice su Šangajske organizacije za suradnju i države su koje pripadaju brzorastućim ekonomijama svijeta, tj. državama BRICS-a. Već nakon toga možemo zaključiti kako njihovi odnosi čine jako bitnu sastavnicu suvremenog svjetskog poretka te autor rada osobno smatra kako je Amerika izgubila hegemoniju na većini polja u međunarodnim i geopolitičkim odnosima.

Do sada su Sjedinjene Američke Države bile svjetska sila broj jedan, no promjenom svjetske ekonomije i organizacijama nastalim u ovom stoljeću, SAD je izgubio primat kojeg je imao u prošlom stoljeću. Tome u prilog ide i savezništvo Rusije i Kine, kojima je u interesu smanjenje američkog utjecaja, kako u središnjoj Aziji, tako i u svijetu. Trgovinski deficit SAD-a je u 2017. godini na najvišoj razini u posljednjih pet godina, a iznosi 48,5 milijardi

američkih dolara.²⁵ Isto tako, Rusija i Kina ne boje se suprotstaviti američkim namjerama, čak štoviše, sve im više kontriraju.

Unipolarno vodstvo SAD-a u svijetu i odnosi s važnim geopolitičkim strukturama (države Kina, Rusija, Indija, Japan, te političko-gospodarski blok Europska unija sa stožernim državama Njemačkom i Francuskom), čini glavnu odrednicu suvremenog globalnog geopolitičkog poretka (Kurečić, 2014: 4).

Od prestanka Hladnog rata, otvorila se mogućnost stvaranja novog svjetskog poretka, a predvođenog upravo Rusijom i Kinom. Kad je završilo hladnoratovsko razdoblje, došlo je do promjene međunarodnog poretka, a SAD su izgubile najvećeg konkurenta – Sovjetski Savez, te su od tada na vrhu svijeta. Barem žele biti, jer od kraja prošlog stoljeća natječu se za geopolitičku prevlast na globaliziranom svjetskom tržištu.

Odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Kine sigurno su najizazovniji na cijelom međunarodnom planu. Kina je zemlja s najvećim brojem stanovnika na svijetu, rastućim gospodarstvom i vojnom moći te ona zasigurno može ugroziti američki položaj u središnjoj Aziji. S druge strane, Rusija je površinom najveća država svijeta, a uz to je i nuklearna sila. SAD-u je u interesu Rusiju približiti Zapadu i na različite načine uključiti u organizacije, integracije i pomoći u ekonomskom oporavku (prema: Kurečić, 2014: 11).

No, na ono što Amerikanci nisu računali je savezništvo između Rusije i Kine koje zasigurno stvara strah u Washingtonu. Prvi istaknuti primjer je Kina, država čije vrijeme moći i utjecaja u svijetu tek dolazi. Nakon smrti Mao Zedonga, Deng Xiaoping je otvorio Kinu te su reforme koje je radio ekonomski oporavile zemlju, a to je donijelo najduži kontinuirani rast BDP-a na svijetu u posljednja dva desetljeća. „Ekonomске reforme najviše su bile izražene u zaokretu prema tržišnom gospodarstvu, liberalizaciji kineskog gospodarstva, velikim stranim ulaganjima i velikim infrastrukturnim projektima“ (prema: Kurečić, 2014: 14).

Nadalje, Kurečić (2014: 15) ističe kako Kina sve više počinje sličiti azijskim tigrovima, koji imaju jaku središnju vlast, uz razvoj izvozno orijentirane ekonomije na ekonomskim zakonitostima i tržišnim principima. Zbog toga je Kina stekla sposobnost da ojača politički utjecaj u svijetu, te unaprijedi svoj sustav nacionalne sigurnosti. Kina veliku pozornost pridaje susjednim državama, od kojih se mora spomenuti Rusija.

²⁵ Prema: „Najveći trgovinski deficit SAD-a od 2012. godine“, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/najveci-trgovinski-deficit-sad-od-2012-godine>, stranica posjećena 9. kolovoza 2017. godine

Rusija je najveća država svijeta i osim toga nuklearna je velesila. Iako su Kina i Rusija u svojoj prošlosti imale brojne konflikte i razmirice, od raspada Sovjetskog Saveza došlo je do međusobne suradnje i razvijanja dobrosusjedskih odnosa. Isto tako, Kina je službeno priznala današnju granicu prema Rusiji i ostalim bivšim državama Sovjetskog Saveza. Te dvije države sklopile su i niz sporazuma, u koje su uključene i države središnje Azije. Primjetan je veliki porast trgovinske razmjene s Rusijom i središnjom Azijom, a izgradit će se i naftovod koji bi trebao povezati središnju Aziju i rubna mora Pacifika. Taj će naftovod postati konkurencija prijevozu nafte morem iz Zaljeva i bit će glavna linija opskrbe naftom istočne i jugoistočne Azije.

Kina globalno odbija svjetski poredak utemeljen na hegemoniji, razvija odnose s azijskim državama istih svjetonazora, suradnja s Rusijom nikad nije bila bolja, promovira ideje multipolarizma u državama Trećeg svijeta. Kina isto tako smatra da su Ujedinjeni narodi jedino mjesto gdje se donose temeljne odluke o svjetskom poretku i upotrebi sile protiv agresora, uz sve njene druge funkcije. Tako da jačanje uloge UN-a, reorganizacija i preuzimanje novih funkcija su procesi koje bi Kina svakako podržala. S druge strane, ruska vanjska politika je na neki način određena unutarnjim prilikama u samoj državi, a situacija je dosta loša i unutarnje prilike se brzo mijenjaju te za sobom ostavljaju nove krize te je nemoguće trajno definirati rusku vanjsku politiku (prema: Kurečić, 2014: 16-18).

Suvremena ruska politika razvija dobre odnose s Kinom, kao što ih razvija i sa susjednim zemljama. Njihovi odnosi uvelike utječu i na odnose u njihovom bliskom području, a je li to s ciljem da se našteti SAD-u, to trenutno znaju samo Vladimir Putin i Xi Jinping. S pravom možemo smatrati kako je konačno na red došlo razdoblje u kojem se smanjuje moć SAD-a, a samim time druge razvijene države svijeta mogu stupiti na scenu. Specifičnost azijskih zemalja je takva da su one oduvijek dosta zatvorene prema Zapadu, a SAD uglavnom kreira politiku zapadnih zemalja, uz SAD i Europska unija naravno. Stvaranjem SCO-a i BRICS-a stvorila se svojevrsna protuteža Zapadu i njihovim organizacijama, ali to i je poanta multipolarizma. Stvoreno je savezništvo između Rusije i Kine, a to će uvelike promijeniti svjetski poredak i jednog dana srušiti američki primat u svijetu.

4.2. Suradnjom protiv nesuglasica

Rusko-kineski odnosi jesu temeljeni na zajedničkim interesima, ali ne samo na tome. Rusija i Kina članice su Šangajske organizacije za suradnju, ali unutar nje nemaju sasvim zajedničke poglede na budućnost. Vezano uz samu organizaciju, one imaju različite poglede na funkcioniranje SCO-a u budućnosti. Rusi bi htjeli usmjeriti djelovanje SCO-a više ka sigurnosnoj suradnji, dok Kinezi teže ekonomskoj suradnji (prema: Aris, 2008: 12).

Vezano uz partnerske odnose, za Ruse partnerstvo s Kinom znači vođenje neovisne vanjske politike, a uz to će osigurati status velike sile. Kini je odnos s Rusijom od sekundarne važnosti te je ona primarno usmjerena na veze sa Sjedinjenim Američkim Državama, Europskom unijom i na države Azijskog Pacifika. Rusija vidi Kinu kao strateški jednako važnu državu, međutim u očima Pekinga, Rusija je samo jedna u niz prijateljskih država koju je nadišla u brojnim područjima (prema: Lo, 2008: 47-48).

Isto tako, Rusija i Kina imaju različite svjetonazore, različite pristupe vanjskoj politici i ponekad različite prioritete. Demografska situacija na Dalekom istoku, gdje se s ruske strane granice nalazi 6 milijuna, a s kineske strane 120 milijuna stanovnika, izaziva nelagodu u Moskvi (prema: Nye, 2011: 172). Unatoč tome, njihovi odnosi su sve bolji i bolji. Kina i Rusija su države koje imaju dugačku fizičku granicu i povijest ekonomskih odnosa koja je započela još u 17. stoljeću. Jako je bitno razumjeti opseg i potencijal njihove ekonomske integracije jer su i Rusija i Kina velike sile u svjetskoj ekonomiji i geopolitici (prema: Bellacqua, 2009: 83).

Pod Deng Xiaopingom je u Kini uvedena socijalistička tržišna ekonomija te je Kina od gospodarski siromašne zemlje sedamdesetih godina prošlog stoljeća, postala gospodarski div kakav je danas (prema: Engdahl, 2014: 9). Samu inicijativu za otvaranje Kine, potaknuli su vodeći krugovi moći u SAD-u te je za američke političke krugove otvaranje Kine SAD-u bilo dijelom geopolitičke strategije da se Kina pridobije za saveznicu protiv Sovjetskog Saveza tijekom Hladnog rata (prema: Engdahl, 2014: 10). Od raspada Sovjetskog saveza i nominalnog kraja Hladnog rata prije nekih 20 godina, umjesto smanjenja svojih obrambenih troškova, američki Kongres i američki predsjednici povisili su izdatke za nove sustave oružja, povećali su broj stalnih vojnih baza diljem svijeta, proširili NATO na države bivšeg Varšavskog pakta neposredno uz rusku periferiju, i povrh svega, s pomoću rata u Afganistanu i srodnih pothvata pojačali NATO-vu i američku vojnu nazočnost u dubini Azije, na kineskom perimetru (prema: Engdahl, 2014: 174). Kina na svoju obranu troši jedva 10%

američkoga izdatka, nekih 90 milijarda američkih dolara i uključi li se uvoz izvjesnog obrambenog oružja te drugi troškovi, možda 111 milijarda godišnje. Uključimo li troškove Rusije, najveće kineske saveznice unutar Šangajske organizacije za suradnju, njihovi su ukupni godišnji troškovi jedva 142 milijarde američkih dolara (prema: Engdahl, 2014: 174-175).

Iz navedenog zaključujemo kako je iz određenih okolnosti došlo do poboljšanja međusobnih odnosa između Rusije i Kine. Naravno da nemaju iste poglede na svijet, već se i razlikuju u dosta toga. No, generalno gledajući, Rusija i Kina zajedno, zasigurno imaju mogućnost nadjačati SAD, tako da međusobne nesuglasice nisu vrijedne nekih većih sukoba. Jačanje Kine i ostalih manjih azijskih zemalja u posljednja dva desetljeća dovelo je američku svjetsku prevlast pod veliki upitnik.

Što će se dulje vlade Rusije i Kine držati zajedno, to će se više nesuglasica javljati u zemljama članicama NATO-a, pogotovo onima sklonijima istočnom bloku. Vlade Rusije i Kine međusobno se tretiraju na objektivno komercijalni način, iako su međusobno sumnjičave u strateške geopolitičke uvjete. U nekoliko su navrata istaknule kako će stvoriti savez kao protutežu SAD-u, a postigle su i sigurnosnu suradnju kroz Šangajsku organizaciju za suradnju i bilateralne ugovore (prema: Bellacqua, 2009: 89).

Isto tako, važno je osvrnuti se na kinesko-ruske odnose u području energetike. Kada bi se pričalo o uspostavljanju energetskeg partnerstva Rusija i Kina bile bi savršeni partneri. Kina, drugi najveći potrošač nafte i treći najveći uvoznik nafte, te mali ali rastući potrošač i uvoznik prirodnog plina, traži partnera koji bi joj omogućavao sigurnost nabave navedenih energenata, a da se udalji od Perzijskog zaljeva i morskih linija komunikacije. Rusija, druga na svijetu u proizvodnji i izvozu nafte i prva u svijetu po proizvodnji i izvozu prirodnog plina, teži svojevrsnoj sigurnosti potražnje i diversifikaciji svojih izvoza daleko od Europe. Međutim, razvoj infrastrukture potrebne za financijsko učinkovitu veliku isporuku navedenih energenata od Rusije do Kine, još uvijek nije realiziran unatoč pregovorima koji se vode već cijelo jedno desetljeće (prema: Bellacqua, 2009: 146).

Kina prolazi kroz svojevrsnu transformaciju u kojoj Rusija ima ulogu dobavljača sirovina. To bi izgubilo na važnosti kada bi se Rusija mogla nametnuti kao dominantna država u izvozu energenata poput nafte, plina, tekućeg prirodnog plina, nuklearne energije ili pak struje, Kini. No, to se neće tako skoro dogoditi. Kineska ekonomija raste iz dana u dan i to

Kinezima daje prednost u bilateralnoj trgovini, a to se ujedno prenosi i na područja koja nisu vezana iznimno uz područje ekonomije (prema: Lo, 2008, 87).

Rusija je država koja je u samom vrhu po izvozu oružja zemljama u razvoju, a najviše oružja izvozi u Kinu. Prihode od prodaje tog oružja ulaže u razvoj industrijske tehnologije, dio u razvoj novih sistema naoružavanja i dio u razvoj Ministarstva obrane. U vrijeme Vladimira Putina, Rusija je ostala usmjerena na razvoj energije i vojno-industrijskog sektora. Sergei Ivanov, bivši tajnik Sigurnosnog vijeća, bivši ministar obrane, bivši zamjenik premijera te bivši predstojnik ureda predsjednika Putina, je izjavio kako povratak Rusije kao svjetske sile uvelike ovisi o njoj jakoj ekonomiji koja je dostojna svjetskog tržišta (prema: Bellacqua, 2009: 186-187).

Rusija i Kina zasigurno imaju brojne zajedničke interese poput trgovine, razmjene oružja, izvoza energije, interesa vezanih uz internacionalna i regionalna pitanja, itd. No, Kina je više usmjerena na gospodarstvo i ekonomske odnose, dok Rusija teži boljim sigurnosnim i vojnim vezama. Lako je zaključiti kako su rusko-kineski odnosi usmjereni na sastavnice koje su im najvažnije za gospodarski rast i ekonomsku stabilnost u budućnosti. To je izvedivo uz suradnju na mnogobrojnim područjima, poput suradnje u međunarodnim organizacijama kao što je SCO pa sve do međusobne razmjene roba i usluga. Teme oko kojih se ne slažu ne predstavljaju problem u njihovoj međusobnoj suradnji. Znaju da su to zanemarive stvari ako se sagleda moć Sjedinjenih Američkih Država u svijetu. Rađe će se dogovoriti kako zaobići nesuglasice i srušiti primat SAD-a u nadolazećem novom svjetskom poretku. U tome naravno nisu same, Rusija i Kina sigurno mogu računati na pomoć svih zemalja središnje Azije kao i svih zemalja članica BRICS-a.

4.3. SCO, BRICS i budućnost svjetskog poretka

Posljednjih je godina Šangajska organizacija za suradnju postala središte svih razgovora o suradnji u središnjoj Aziji, međunarodna organizacija novog tipa. Kao takva je posvećena međunarodnoj suradnji na sigurnosnom, političkom, ekonomskom i kulturnom planu. Temelji se na međusobnom povjerenju, međusobnoj koristi, jednakosti, različitosti kultura, a zalažu se i protiv sukobljavanja na međunarodnoj razini. Zemlje članice tvrde kako SCO nije utemeljen s namjerom uspostave bilo kakvog bloka te da nisu usmjerene ni na koju treću stranu, pri tom misleći na Sjedinjene Američke Države. Međutim, njihova načela nisu u

skladu s američkim hegemonizmom i nametnutim uvjerenjima koje proizlaze od Zapada jer svim državama daju za pravo slijediti vlastite modele razvoja, kao i formirati unutarnju i vanjsku politiku u skladu s vlastitim željama i planovima (prema: Lo, 2008: 104).

Brazil, Indija, Kina, Rusija i Južna Afrika države su članice BRICS-a, države s brzorastućim ekonomijama koje bi u nastavku 21. stoljeća mogle preuzeti prevlast na svjetskoj pozornici. Osim što su to države koje mogu promijeniti dosadašnji svjetski poredak, njihovi međusobni odnosi su sve bolji. Počele su ostvarivati gospodarsku i političku suradnju, iako se razlikuju u mnogim stvarima. Ekonomisti Goldman Sachsa su predvidjeli kako će se do 2050. godine tri vodeće ekonomije svijeta nalaziti u Aziji, a to bi označavalo drugačiju geopolitičku sliku svijeta, a samim time i novi svjetski poredak.

O Šangajskoj organizaciji za suradnju sve se više govori kao o suparnici NATO-u. Međutim, autor smatra kako je glavna uloga SCO-a održavanje mira i stabilnosti u regiji. Bore se za suzbijanje ilegalnih aktivnosti poput trgovine drogom i terorizma u svojoj regiji iako su organizacija koja postoji tek 10 godina. Kina i Rusija tako daju do znanja SAD-u kako ne žele njihovu prisutnost na azijskom prostoru. To je situacija koja se nimalo ne sviđa Washingtonu, čak je se malo i boje.

S druge strane, države BRICS-a dovele su do mogućnosti reorganizaciju svjetskog poretka u bliskoj budućnosti. Postoji ogroman ekonomski potencijal novih centara moći, a na taj će način ojačati multipolarnost u svijetu. Da to nisu samo puke priče pokazuje i otvaranje Nove razvojne banke kao konkurencije MMF-u i Svjetskoj banci. Na taj se način središte svijeta sve više približava Istoku, a to donosi brojne izazove SAD-u pa i Europskoj uniji. Isto tako, sve navedeno će zasigurno utjecati na američku vanjsku politiku. Sjedinjene Američke Države će činiti sve što je u njihovoj moći kako bi zadržale primat na svjetskoj sceni.

Ako pretpostavimo da će odnosi Rusije i Kine napredovati u okviru SCO-a pa i među državama članicama BRICS-a, sigurno će doći i do smanjenja međusobnih tenzija koje postoje zbog problema oko kojih ne dijele isto mišljenje. Primjerice, Kina bi sigurno htjela imati pristup energiji središnje Azije, ali Rusija želi ostati zadužena za kontroliranje tih ruta potrebnih za energetske opskrbu. Isto tako, da bi Šangajska organizacija za suradnju funkcionirala, treba se podjednako pažnje posvetiti svim njenim članicama, a ne samo Rusiji i Kini koje se percipira kao one koje imaju glavnu riječ unutar same organizacije. No, ekonomska i politička stabilnost regije ipak je glavna zadaća unutar same organizacije i međusobni problemi padaju u drugi plan.

Kako se sve navedeno reflektira na budućnost cijelog svijeta? Pojedini zapadnjački kritičari smatraju kako je SCO malo više od organizacije usmjerene protiv Zapada, a samim time i NATO-a, a uz to izazivaju SAD i njihove interese u svijetu. No, očito je da je osnutak SCO-a na neki način povezan s dobrim rusko-kineskim odnosima. Isto tako, ne može se tvrditi da je sama organizacija osnova za osnutak rusko-kineskog savezništva. SCO nije ovdje samo zbog Rusije i Kine, ima ostale zemlje članice, kao i zemlje promatračice. Zemlje članice imaju pravo veta i tako mogu zaustaviti svaku kinesku ili rusku odluku koja im ne odgovara i na taj način mogu osigurati sigurnost i stabilnost u regiji. To nije samo kako bi se spriječila djelatnost Amerikanaca u središnjoj Aziji (prema: Aris, 2008: 7).

Isto tako, ono što može utjecati na budućnost novog svjetskog poretka je činjenica da SCO može primati nove članove s euroazijskog područja koji imaju diplomatske veze sa svim državama članicama Šangajske organizacije za suradnju te novi članovi moraju podržavati aktivnu razmjenu, te ekonomske i kulturne odnose s drugim državama članicama. Pristupanje Indije, Pakistana i vjerojatno Irana, u ne tako dalekoj budućnosti moglo bi radikalno promijeniti djelovanje SCO-a. Tada bi organizacija prikupljala sve najjače sile Euroazije koje ne pripadaju zapadnim zemljama. S tim novim članicama SCO bi mogao postaviti kamen temeljac u izgradnji multipolarnog svijeta, euroazijsku alternativu zapadnoj Europi. Ako su države BRICS-a postale alternativa zapadnim strukturama u smislu globalnog upravljanja (grupe G7 i G20), SCO bi mogao preuzeti ulogu drugog, nezapadnog centra u Euroaziji, budući da je i zapadna Europa dio Euroazije (prema: Lukin, 2015).

Osim svega navedenog, BRICS baš poput i grupa G7 i G20, nije formalna organizacija, dok je Šangajska organizacija za suradnju dobro konstituirana struktura. Euroazijska ekonomska zajednica silno želi pronaći alternativu Europskoj uniji, a u SCO-u pronalaze političku i ideološku alternativu. Važno je za napomenuti i kako alternativa koju nude BRICS i SCO nije konfrontacijska. Drugi centar gravitacije u Euroaziji nema interesa u uništenju prvog, već suprotno, svrha SCO-a je promoviranje konstruktivne suradnje, koja svima omogućava jednaka prava. Da bi ova ideja zaživjela, na SCO se ne smije gledati kao na organizaciju u kojoj se proučavaju samo rusko-kineski interesi, ona je puno više od toga. Trebala bi služiti svim nezapadnim državama istočno od Euroazije, kao platforma za pomirenje i na ravnopravnoj osnovi, širenje vlastitih interesa koji mogu biti i različiti od Zapadnih, a u ovom slučaju vjerojatno i jesu (prema: Lukin, 2015).

Sve u svemu, autor se slaže s mišljenjem Alexandera Lukina koji smatra kako bi SCO trebao ostati regionalna organizacija koja će se postepeno razviti do te razine da se sama nosi s regionalnim sigurnosnim pitanjima. To nema veze s izazivanjem sukoba, iako je takvo mišljenje nametnuto od strane zapadnih zemalja. Kako će sama organizacija rasti, tako će rasti i njen utjecaj u rješavanju problema te više neće ovisiti o vanjskim utjecajima. Naravno, treba težiti i razvijanju multilateralnih ekonomskih projekata koji se trebaju izvoditi od strane vodećih zemalja – Rusije, Kine, Indije i Irana. To će se sve više mijenjati ulaskom novih država u samu Šangajsku organizaciju za suradnju, a time će se dakako promijeniti i sama priroda organizacije.

5. ZAKLJUČAK

Došli smo i do posljednjeg dijela ovog diplomskog rada u kojem je napisan kratki osvrt na sve do sad navedeno, a pojavila su se i neka nova pitanja na koja će se tražiti odgovor u budućnosti. U ovom radu najviše je riječi bilo o Rusiji i Kini, njihovim međusobnim odnosima, novom svjetskom poretku i naravno o događajima koji su oblikovali geopolitiku 21. stoljeća. Već je u predmetu rada istaknuto kako se rađaju nova središta moći te Sjedinjene Američke Države više nemaju monopol u svjetskoj ekonomiji. Svaki čitatelj je uočio kako se trenutno događaju geopolitičke promjene velikih razmjera, a na nama ostaje da te promjene pratimo i komentiramo kako bi spoznali što nas sve očekuje u ne tako dalekoj budućnosti.

Cilj ovog rada bio je pronaći odgovore na tri pitanja koja je autor postavio vezano uz stvaranje rusko-kineskog savezništva s ciljem izazivanja američkog primata u 21. stoljeću. Isto tako, autor rada je pokušao saznati jesu li rusko-kineski odnosi temeljeni samo na zajedničkim interesima ili je ipak u pitanju nešto više. Posljednji odgovor bio je vezan uz osnutak Šangajske organizacije za suradnju i država vodećih ekonomija svijeta, tzv. BRICS.

Petar Kurečić je u svom znanstvenom članku istaknuo kako su SAD jako bitan faktor u suvremenom svjetskom geopolitičkom poretku. No, možda je došlo do promjene u svjetskom poretku gdje Sjedinjene Američke Države više neće imati glavnu riječ. Možda još uvijek imaju najveću vojnu, političku, ekonomsku i kulturnu moć u svijetu, ali stvari se rapidno mijenjaju. Kina je država s najvećim brojem stanovnika, a trgovinske veze s Rusijom svakodnevno postaju sve jače te joj je i ekonomija na zavidnoj razini. Američki primat u svijetu postaje samo pitanje vremena. Kina sve više pozornosti pridaje susjednim državama, od kojih je za ovaj rad najvažnija naravno Rusija. S obzirom da su njihovi odnosi poprimili partnerska obilježja, u 21. stoljeću će sigurno biti stvoren novi svjetski poredak.

Drugo istraživačko pitanje bilo je vezano uz zajedničke interese Rusije i Kine te je li njihov odnos samo rezultat koji proizlazi iz toga. Tu su istaknuti njihovi kako zajednički, tako i različiti pogledi na svijet i politiku općenito. Stephen Aris smatra kako Rusija i Kina nemaju zajedničke poglede na svijet unutar Šangajske organizacije za suradnju. To možda i nije baš najispravnije razmišljanje. Naravno, Rusija i Kina imaju različite prioritete, ali to nisu stvari koje će utjecati na njihov odnos. Isto tako, to su dvije države različitih svjetonazora i općenito različitih kultura i kulturnih sredina. Tako da naravno da im svi interesi nisu ujedno i zajednički. Međutim, oni koji jesu oblikuju politiku koju vode države središnje Azije pa i šire.

Posljednja stvar koje se autor dotaknuo u ovom radu bila je vezana uz SCO i države BRICS-a te kako njihovo postojanje utječe na svijet. Tu se autorovo mišljenje poklapa s mišljenjem Alexandera Lukina koji smatra kako će SCO jednog dana postati protuteža Europskoj uniji te kako je na dobrom putu da ima sjajnu budućnost. U budućnosti ostaje mnogo prostora za traženje odgovora vezanih uz predviđanja Goldman Sachsa. Osim toga, za budućnost je važno hoće li države BRICS-a preuzeti svjetsku ekonomiju i stvoriti novi svjetski poredak u kojemu Sjedinjene Američke Države gube primat. Naravno, svi bi htjeli znati kako će se to reflektirati na budućnost, ali ostaje nam da pričekamo i saznamo.

Potaknuta pojavom novih središta moći, krenula sam u istraživanje rusko-kineskih odnosa u 21. stoljeću. Dominacija SAD-a polako prestaje, a na scenu stupaju rastuće ekonomije svijeta – Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika. One zajedno djeluju kao protuteža dosad najjačem Zapadu, a s razvitkom svojih jakih ekonomija mogu postati važni igrači na globalnoj sceni.

Ono što je važno za ovaj rad prvenstveno su odnosi Rusije i Kine, a o njima se sve više počelo pisati nakon potpisivanja sporazuma o partnerstvu iz 1996. godine. Nakon toga počela je njihova suradnja na brojnim područjima. Primjerice, došlo je do razvoja trgovine, porastao je uvoz i izvoz oružja, energije te brojnih drugih materijala. Važno je shvatiti kako je nakon dugotrajnih sukoba konačno nastupilo razdoblje rusko-kineske suradnje, a iz toga proizlazi mnogo više koristi nego iz razdoblja sukoba. Kina je postala strateški i ekonomski partner Rusije onog trena kad su Vladimir Putin i Jiang Zemin potpisali ugovor o prijateljstvu, 2001. godine, a time je Kina postala najveće tržište na koje Rusija izvozi svoje oružje. Peking i Moskva imaju dosta slične poglede na svijet i kao takve se suprotstavljaju SAD-u. Svoje će buduće veze graditi na neutralnosti i bez uplitanja bilo koje treće države.

Što se pak tiče njihovih geopolitičkih odnosa u 21. stoljeću, Kina je postala jedan od najvećih zagovornika multipolarnog svijeta, a kao takva postaje jako zanimljiva u kreiranju novog geopolitičkog poretka. Kineska vanjska politika djeluje na više pravaca, a jedan od njih uključuje i intenzivnu suradnju s Rusijom. Rusija dosta ovisi o svjetskom tržištu, ali isto tako visoke cijene nafte joj omogućuju normalno funkcioniranje vojske, policije i ostalih institucija. Tako da u situaciji u kojoj se nalazi, Rusija od odnosa s Kinom može samo profitirati. Rusija daje potporu Kini vezano uz priznanje na Tajvanu, Tibetu i Xinjangu, te podupire osiguranje kineskih sjevernih i zapadnih granica, opskrbljuje ih najnovijim oružjem

te na kraju, daje političku potporu Kini i njenoj sve aktivnijoj ulozi u svijetu. Suvremena ruska politika želi dobrosusjedske odnose za svim državama koje ju okružuju, a naročito s Kinom. Imaju zajedničke ekonomske interese, zajedno se bore protiv terorizma i separatizma, a poznate su i po promoviranju ideje multipolarnog svijeta.

Takvi dobri odnosi pridonjeli su i osnutku Šangajske organizacije za suradnju, kojoj je prethodila Šangajska petorka. Osnovna misija joj je bila međunarodna suradnja i zaštita zemalja članica, kao i rješenje graničnog pitanja na području rusko-kineske granice. Jačanje uzajamnog povjerenja kao i dobrosusjedskih odnosa uvelike pridonosi stabilizaciji odnosa u regiji. SCO trenutno broji 8 stalnih članica, ali ta brojka će se u budućnosti sigurno uvećati. Pojedini teoretičari smatraju kako je SCO svojevrsna protuteža NATO-u, ali ispada da to nije istina. Države članice su primarno usmjerene na stabilnost regije i trude se zajedničkim naporima suzbijati terorizam i ilegalne aktivnosti na svom području. Osim SCO-a, spomenula sam i države koje imaju najbrže rastuće ekonomije na svijetu, a to su Brazil, Indija, Rusija, Kina i Središnja Afrika. Njihov je ekonomski potencijal golem te nema razloga sumnjati u to. Povećat će se multipolarnost u svijetu, a zemlje BRICS-a svakodnevno rade na međusobnoj gospodarskoj i političkoj suradnji te su otvaranjem Nove razvojne banke postale ozbiljna konkurencija MMF-u i Svjetskoj banci.

Sve u svemu, sa sigurnošću zaključujem kako su odnosi Rusije i Kine u 21. stoljeću najbolji do sad. Obje države žele stabilnost kako svoje zemlje, tako i svoje regije, a za ostvarenje tih želja potrebni su prijateljski odnosi koje njeguju već par desetljeća. Primat Sjedinjenih Američkih Država dovele su u ozbiljno pitanje, a u godinama koje slijede gledat ćemo kako će se odigrati prijenos s jednog na drugo središte moći.

6. POPIS LITERATURE

6.1. Popis knjiga i znanstvenih članaka

1. Baković, O. (2004.) „Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija“, *Politička misao*, 12 (1): 126-137.
2. Bellacqua, A. J. (ur.) (2009.) *The Future of China-Russia Relations*, The University Press of Kentucky.
3. Brzezinski, Z. (2000.) *The Geostrategic Triad – Living with China, Europe and Russia*, Center for Strategic & International Studies.
4. Cooper, J. (2006.) „Of BRICs and Brains: Comparing Russia with China, India, and Other Populous Emerging Economies“, *Eurasian Geography and Economics*, 47:(3), 255-284
5. Dittimer, L. (2010.) „The Sino-Russian Strategic Partnership“, *Journal of Contemporary China*, 10 (28): 399-413.
6. Donaldson, A. J., Donaldson, H. R. (2003.) „The Arms Trade in Russian-Chinese Relations: Identity, Domestic Politics and Geopolitical Positioning“, *International Studies Quarterly*, 47 (1): 709: 732.
7. de Wijk, R. (2016.) *How China and Russia Reshape the World*, Amsterdam: University Press.
8. Eder, T. S. (2014.) *China-Russia Relations in Central Asia: Energy Policy, Beijing's New Assertiveness and 21st Century Geopolitics*, Springer VS.
9. Engdahl, F. W. (1993.) *Stoljeće rata: Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*, Zagreb: AGM.
10. Engdahl, F. W. (2014.) *Uništite Kinu – Što Washington čini da obuzda kineski utjecaj u svijetu*, Zagreb: Profil knjiga d.o.o.
11. Garnett, S. (2010.) „Challenges of the Sino-Russian strategic partnership“, *The Washington Quarterly*, 24 (4): 41-54.

12. Isakova, I. (2005.) *Russian Governance in the Twenty-First Century – Geo-strategy, geopolitics and governance*, Cass Contemporary Security Studies.
13. Kerr, D. (1996.) „Opening and Closing the Sino-Russian Border: Trade, Regional Development and Political Interest in North-East Asia“, *Europe-Asia studies*, 48 (6): 931-957.
14. Kissinger, H. (2011.) *On China*, Penguin Press HC.
15. Kissinger, H. (2014.) *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*, Penguin Press HC.
16. Kuhrt, N. (2008.) *Russian Policy towards China and Japan: The Yeltsin and Putin Periods*, London: Routledge.
17. Kurečić, P. (2004.) „Novi svjetski geopolitički poredak: teorijske odrednice“, *Hrvatski geografski glasnik*, 66 (1): 103-120.
18. Lo, B. (2008.) *Axis of Convenience – Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Brookings Institution Press.
19. Lo, B. (2008.) „Ten things everyone should know about Sino-Russian relationship“, *Centre for European reform*.
20. Menon, R. (2009.) „The Limits of Chinese–Russian Partnership“, *Survival: Global Politics and Strategy*, 51: (3), 99-130.
21. Norling, N. (2007.) „China and Russia: Partners with Tensions“, *Policy Perspectives*, 4 (1): 33-48.
22. Nye Jr., S. J., Welch, A. D. (2014.) *Understanding Global Conflict & Cooperation: Intro to Theory and History*, 9. izdanje, Pearson Education.
23. Nye Jr., S. J. (2011.) *The Future of Power*, New York: PublicAffairs.
24. Paik, K. (1996.) „Energy Cooperation in Sino-Russian Relations: the Importance of Oil and Gas“, *The Pacific review*, 9 (1): 77-95.
25. Schoen, E. D., Kaylan M. (2015.) *Return to Winter – Russia, China and the New Cold War against America*, Encounter books.

26. Sućeska, A. (2008.) „Geopolitika 21. stoljeća: promjena svjetskog poretka i militariziranje svijeta“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 11 (21): 115-133.

27. Umbach, F. (2004.) „The Wounded Bear and the Rising Dragon. The Sino-Russian Relationship at the Beginning of the 21st Century: a View from Europe“, *Asia Europe Journal*, 2 (1): 43-62.

6.2. Popis internetskih izvora

28. „Brics“, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=69804>, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, (stranica posjećena 7. kolovoza 2017. godine).

29. „China: Economy Overview“, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).

30. „Economy: Russia“, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/rs.html>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).

31. Engdahl, F. W. (2017) „Gold Oil Dollars Russia and China“, <https://journal-neo.org/2017/09/13/gold-oil-dollars-russia-and-china/>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).

32. „Izvozi li Rusija nešto osim nafte i plina?“, <https://hr.rbth.com/economics/79223-izvozi-li-rusija-ne%C5%A1to-osim-nafte-i-plina>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).

33. Lukin, A. (2015.) „Shanghai Cooperation Organization: Looking for a New Role“, <http://eng.globalaffairs.ru/valday/Shanghai-Cooperation-Organization-Looking-for-a-New-Role-17576>, (stranica posjećena: 16. kolovoza 2017.).

34. „Najveći trgovinski deficit SAD-a od 2012. godine“, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/najveci-trgovinski-deficit-sad-od-2012-godine>, (stranica posjećena 9. kolovoza 2017. godine).

35. „Putin: Nova razvojna banka BRICS-a će kreditirati projekte u sferi energetike“, https://hr.rbth.com/2015/07/10/putin-nova-razvojna-banka-brics-a-ce-kreditirati-projekte-u-sferi-energetike_198097, (stranica posjećena 9. kolovoza 2017. godine).

36. „Rusija izvozi više hrane nego tenkova, ali nisu svi poljoprivrednici sretni“, <https://hr.rbth.com/economics/79325-rusija-izvozi-vise-hrane>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).

37. S. Pale (2016) „Russian Business Interests in China“, <https://journal-neo.org/2016/10/05/russian-business-interests-in-china/>, (stranica posjećena: 21. rujna 2017. godine).
38. „The Shanghai Cooperation Organisation“, http://eng.sectsco.org/about_sco/, (stranica posjećena: 4. kolovoza 2017. godine).